

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné architektury

**Obnova historického parku - klášterní zahrady
premonstrátů v Milevsku**

Diplomová práce

Autorka práce: Bc. Zuzana Čižmárová

Vedoucí práce: RNDr. Oldřich Vacek, CSc.

Konzultant práce: doc. Ing. arch. Jan Vaněk, CSc.

© 2015 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci " Obnova historického parku - klášterní zahrady premonstrátů v Milevsku" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 10.4.2015

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu RNDr. Oldřichu Vackovi, Csc. a doc. Ing. arch. Janu Vaňkovi, CSc, který se mnou práci konzultoval. Dále bych chtěla poděkovat Ing. Lucii Medkové, Petře Kramperové a bratru Zdíkovi za poskytnuté informace o klášteře Milevsko.

Obnova historického parku - klášterní zahrady premonstrátů v Milevsku

Souhrn

Tato diplomová práce má charakter projektu, založeného na zpracování návrhu architektonického řešení druhého klášterního nádvoří v Milevsku.

V první části Literárního přehledu současného stavu problematiky bylo nejprve nutné periodizovat období vzniku kláštera a uvést souvislosti a události za jakých došlo k jeho založení a následnému vývoji. V další kapitole je popsán duchovní řád řeholních kanovníků-premonstrátů, kteří klášter založili a pečují o něj i v současnosti. Poté následuje popis čtyř dalších premonstrátských klášterů nacházejících se na území České republiky, a to klášteru na Strahově, v Teplé, Doksanech a v Želivu. Následně jsou v teoretické části popsány determinující prvky středověkých zahrad románských a charakterizovány rostliny se symbolikou Mariánského kultu. Druhá část literárního přehledu se zaměřuje na historii milevského kláštera, a to konkrétně na historický vývoj jeho jednotlivých částí, až po současnost.

V části Zhodnocení podkladových údajů jsou porovnány historické mapy I., II., III. vojenského mapování, TOPO S- 1952 a současného stavu Milevska, zaměřující se na samotný klášter. V této kapitole jsou také zakresleny a popsány širší územní vztahy dané oblasti a charakterizovány přírodní podmínky Milevska.

V poslední části nazvané Vlastní projekt jsou nejprve shrnuty veškeré poznatky z kapitol předešlých, které samotný návrh výrazně ovlivnily. Následuje vlastní fotodokumentace řešeného nádvoří s popisem jednotlivých objektů a prostor. Posledními a hlavními kapitolami této části jsou Návrh a Ekonomické zhodnocení, které zahrnují půdorys, perspektivy, jednotlivé detaily řešeného prostoru s podrobnějším popisem a ocenění návrhu.

Cílem této diplomové práce bylo dle literárního přehledu, získaných podkladových materiálů a konzultace s řeholníky kláštera a památkáři vytvořit přehlednou studii daného prostoru, která by mohla být inspirací pro pozdější plánovanou rekonstrukci druhého klášterního nádvoří.

Klíčová slova: historická zahrada, klášterní zahrada, nádvoří, premonstrátský klášter, Milevsko, rekonstrukce, návrh, architektonické řešení

Renovation of the historical park- Premonstratensian monastery garden in Milevsko

Summary

This thesis has the character of a project based on architectural design of the second monastery courtyard in town Milevsko.

The first part of Literary Research is characteristic of monastery from theoretical perspective. At the beginning was necessary describe context and events of founding and development of the monastery. The next chapter describes the spiritual order of Premonstratensians, which the monastery was founded and they care of it to this time. This is followed by a description of four other Premonstratensian monasteries located on the territory of the Czech Republic- Strahov, Tepla, Doksany and Zeliv monastery. The theoretical section describes also the determining elements of the medieval Romanesque gardens and plants characterized by the symbolism of the Marian cult. It is from the great reverence to the Virgin Mary, which is typical for monastery in Milevsko. The second part of the Literary Research focuses on the historical development of the monastery and its separate parts to the present.

In the Evaluation of the Base Data are compared historical maps I., II., III. military mapping, TOPO S- 1952 and the map of contemporary state of Milevsko. There are also depicted territorial relations and characterized natural conditions of Milevsko.

The last part is the Design, which at first summarizes all the knowledge from previous chapters, significantly affecting the proposal. The own photographs of courtyard with a description of each object and space is the next part. The last and the main chapters of this thesis are Design of the second courtyard and Economic Evaluation that includes a ground plan, perspectives and the details selected parts of area with elaborate description.

The aim of this thesis is to create a clearly design of the space which could be the inspiration for future planned. This proposal will be designed on the bases of the Literature research, obtained materials and consultation with local people from the monastery.

Keywords: historical garden, monastery garden, courtyard, Premonstratensian monastery, renovation, design, architectural study

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Cíl práce	9
3. Literární přehled současného stavu problematiky.....	10
3.1. Vývoj českého státu v době založení kláštera	10
3.2. Postavení církve v době románské a gotické	11
3.3. Historie premonstrátů	13
3.3.1. Premonstrátský řád.....	13
3.3.2. Premonstrátské kláštery založené v českých zemích	14
3.3.2.1. Klášter Strahov	14
3.3.2.2. Klášter Teplá a Chotěšov ve jménu šlechtiče Hroznaty.....	16
3.3.2.3. Klášter Doksany	18
3.3.2.4. Klášter Želiv	19
3.4. Mariánský kult	20
3.5. Středověká zahrada	22
3.6. Historie milevského kláštera.....	25
3.6.1. Založení kláštera a jeho vývoj.....	25
3.6.2. Kostel sv. Jiljí.....	28
3.6.3. Kostel Navštívení Panny Marie	29
3.6.4. Latinská škola.....	31
3.6.5. Hospodářské budovy kolem 2. nádvoří.....	33
4. Zhodnocení podkladových údajů	38
4.1. Širší územní vztahy Milevska.....	38
4.2. Historické vývoj.....	42
4.2.1. Historický vývoj Milevska	42
4.3. Přírodní podmínky	46
4.3.1. Geografie a pedologické podmínky	46
4.3.2. Klimatické podmínky	47
4.3.3. Biogeografické podmínky	48
4.3.4. Biotop a potenciální přirozená vegetace	49

4.3.5. Fytogeografické podmínky	50
5. Vlastní projekt.....	51
5.1. Současný stav druhého nádvoří	51
5.1.1. Popis současného stavu	51
5.1.2. Fotografická dokumentace	53
5.2. Východiska pro návrh plynoucí z předešlých kapitol.....	60
5.3. Návrh	62
5.3.1. Půdorys.....	62
5.3.2. Osazovací plán	64
5.3.3. Perspektivy	71
5.3.4. Technické prvky.....	71
5.4. Ekonomické zhodnocení	73
6. Diskuze.....	76
7. Závěr	79
8. Seznam literatury	80
9. Samostatné přílohy.....	83

1. Úvod

Zahrada je prostor vázaný k určitému typu architektury. Tyto dva aspekty se navzájem ovlivňují a vytvářejí jedno ucelené těleso. Zahrada založená s rozmyslem a láskou by měla splynout se stavbou, ale zároveň i s jejím okolím a krajinou. Zahrady se zakládají za rozličnými účely, pro některé jsou prioritou hospodářské výnosy, pro jiné zas reprezentace životního stylu v zahradě okrasné. Někteří se do své zahrady uchylují k hlubokým meditacím a duševnímu rozjímání. Kdo by však nechtěl jít po své zahrádce, tu si utrhnout kdouli tu moruši, pokochat se vlastním záhonem růží a nakonec se s knížkou uvelebit v houpací síti pod korunami vzrostlejších stromů. Spojením užitkové a okrasné zahrady s prostorem umožňující duševní odpočinek vzniká prostor, do kterého se budeme vracet s radostí a očekáváním, odcházet pak uklidněni a nabití novou energií.

Historická zahrada je druh uměleckého díla, které bylo založeno v blízké nebo daleké minulosti a je zpravidla tvořeno převážně živými rostlinami, tudíž se vzhledem ke své časové ose neustále mění. Neopomenutelnou součástí historických zahrad jsou vodní díla, zaměřená jak na stojatou vodu s příslušným zrcadlením v bazénech a kašnách, tak na fontány, prameny a kanály s vodou pohyblivou, tekoucí. Dalším prvkem těchto zahrad je drobná architektura, která je často doprovázena sochařskou výzdobou. Ta bývá umístěna povětšinou na důležitých uzlech zahrady, avšak je možné ji objevit i ve skrytých romantických zákoutích. Z každé zahrady, a především té historické, by měl být cítit její neopakovatelný *genius loci*.

Vzhled klášterních zahrad zakládaných ve středověku byl ovlivněn původními architektonickými pravidly uplatňovanými v zahradách římských. Klášterní dvory s pravidelnými půdorysy byly od okolí odděleny vysokými zdmi. Zahrada uzavřená mezi konventní budovy obklopená arkádami sloužila pro meditativní účely a byla nazývána rajským dvorem. V klášterních zahradách se vysazovaly přednostně rostliny se symbolickým významem vztahující se k biblickým postavám. Při tvorbě klášterních dvorů je základem respektovat umělecký sloh a charakter budov, na které bezprostředně navazují. Při rekonstrukci klášterní zahrady by měly být zachyceny vlastnosti charakterizující život v klášteře, krása vycházející z pravidelnosti, střídmosti a především z duchovní síly a vyrovnanosti.

2. Cíl práce

Cílem této práce bylo vytvořit návrh druhého nádvoří premonstrátského kláštera v Milevsku. Výsledný návrh bude zpracován ve fázi studie, která může být následně využita jako podklad pro realizaci architektonických úprav dvora, plánovanou v budoucích letech po aktuální rekonstrukci budov ohraničujících druhé nádvoří.

Návrh bude vycházet z historického vývoje kláštera, dochovaných map a plánu a zároveň také z pravidel úpravy klášterních středověkých zahrad. Současně však budou zohledněny požadavky vycházející z dnešních činností kláštera a jím pořádaných událostí. Tato úprava bude také ovlivněna budoucím využitím klášterních budov kolem druhého nádvoří. Výsadba, cestní síť i mobiliář budou navazovat na architektonickou úpravu nádvoří prvního.

3. Literární přehled současného stavu problematiky

3.1. Vývoj českého státu v době založení kláštera

První zmínky o postupném šíření křesťanství v českých zemích spadají do 9. století, kdy 14 českých knížat přijalo v Řezně roku 845 křest. Hlavní myšlenkou tohoto politického aktu bylo zajištění země proti nájezdům z Východofranské říše. Posléze však knížata zjistila, že jim ani toto náboženství neposkytne bezpečí a přešli opět k původnímu pohanskému kultu. Dle Kristiánovy legendy se pak roku 883 Bořivoj I. se svou ženou Ludmilou a třicetičlennou družinou nechal pokřtít od arcibiskupa Metoděje při cestě na Velkou Moravu. Po návratu se družina včele s Bořivojem I. snažila o rozšíření křesťanství, setkala se však s velkým odporem. Tyto události i přes historické peripetie můžeme považovat za počátek christianizace v českých zemích. Po smrti Bořivoje se stal dalším silným vládcem jeho syn Václav, který nastolil nový druh vlády. Oproti typické středověké krutosti panovníků, dával vzdělaný a velmi zbožný Václav přednost řešení problémů v míru a s láskou (Šandera, 2007).

Cesta k prvnímu českému královskému titulu nebyla jednoduchá. Rozvoj českých zemí nacházejících se mezi Římskou říší, Polskem a Uherským královstvím byl ovlivňován okolními státy po staletí. České země měly stabilizované vztahy s Německem a povětšinou času spolu neválčily. Válečné výpravy za získání území se tudíž nejčastěji ubíraly směrem na jihovýchod za slabšími sousedy. Síla českého státu byla však nejvíce ovlivňována vzájemnými vztahy mezi Čechy a Moravou. Po smrti Boleslava II. došlo kvůli sporům o panovnícký trůn k rozkmitání jeho synů. Nastal tak pro české země úpadek, kterého využil polský panovník Boleslav Chrabrý, jenž na čas získal velká území českého státu. Až za jeho vnuka Břetislava I. došlo k stabilizaci státu a jeho následné expanzi (Agnew, 2004).

Břetislavova dekrety z roku 1039 jsou prvním písemně doloženým zákoníkem a významným historickým pramenem, v němž byly křesťanské řády zařazeny pod záštitu státní moci. Cílem dekretu bylo postupné zlikvidování veškerých pohanských zvyků, které se mezi křesťanským obyvatelstvem ještě udržely. Břetislavův druhorozený syn Vratislav II. získal za pomoci císaře Jindřicha IV. v boji s papežem Řehořem VII. roku 1085 titul českého a polského krále. Královský titul však nebyl dědičný a platil pouze za života Vratislava II (Šandera, 2007).

Ve 12. století se český stát téměř zcela podvolil římské říši a zároveň se stal hlavním územním a politickou základnou tehdy nejmocnějšího Přemyslovce Vladislava II. Po získání královské koruny se však Vladislav II. dostal do střetu s Fridrichem I. Barbarossou a jeho

imperiální politikou. Jakožto římský císař udělil Fridrich I. roku 1173 český stát Soběslavovi II. jako léno a po neustálých přích s Přemyslovci oddělil roku 1187 Čechy a Moravu. Vznikly tak dva nezávislé celky. Smrtí Friedricha I. na konci 12. století, spojením biskupské berly s knížecím žezlem Břetislava Jindřicha a politickými dovednostmi nového panovníka Přemysla Otakara I. předešel český stát trvalému rozdrobení (Zlámal, 2006).

Přemysl Otakar I. panoval od roku 1197 po dobu 30 let a patřil mezi nejobratnější české panovníky. Za to, že švábskému panovnickému rodu Štaufů dopomohl ke zvolení Filipa jako následníka po zesnulém císaři Jindřichu VI., si roku 1198 vymohl dědičný český královský titul. Roku 1203 se však přidává na stranu papeže Inocence III., který prosazuje za císaře Otu IV. z rodu Welfů, a tak po jeho boku vítězí nad vojsky nedávného spojence Filipa Švábského. Avšak zanedlouho Ota IV. Brunšvický papeže zrazuje, když se chystá dobýt Království obojí Sicílie. Ota IV. je papežem následně vyhoštěn a na jeho místo nastupuje nový císař, teprve osmnáctiletý Fridrich z rodu Štaufů, kterého Přemysl Otakar I. velmi podporoval. Roku 1212 Přemysl I. od Fridricha II. Štaufského získal Zlatou bulu sicilskou – listinu potvrzující suverenitu českého státu coby nedělitelného a dědičného celku (Moravec, 2008).

3.2. Postavení církve v době románské a gotické

Nejvýznamnější událostí českého církevního života v 11. století, konkrétně roku 1063, bylo založení biskupství pro Moravu s centrem v Olomouci. Doposud se nacházelo na našem území pouze biskupství pražské, které bylo založeno roku 973.

Církevní administrativa byla v této době velmi silně vázána na politickou moc, jejímž centrem byla správa hradu. Hradní síť tudíž plnila funkci centra světské moci, vojenských opěrných bodů, důležitých křižovatek zemských i nadnárodních cest, ale také středisek pro církevní moc. Nejstarším a největším organizačním prvkem církve byly v románské době hradské farnosti, nacházející se pouze na největších hradech. Hradské farnosti, nazývané se také *parochiae*, měly právo křtít a pochovávat. Kostely postavené v těchto hradských farnostech se nazývaly kostely mateřské. Kvůli narůstajícímu počtu praktikujících křesťanů žijících mimo hradní sídla přestaly mateřské kostely postupem času bohoslužbám a dalším církevním aktům kapacitně dostačovat. Začaly se tak zakládat kostely na vzdálenějších místech od hradu, později přímo ve vesnicích. Zprvu se stavěly pouze kostely filiální, které se nacházely spíše při obchodních cestách či na místech dobře přístupných z hradu. Neměly

hřbitov, nekřtílo se v nich a byly povinny odvádět veškeré příjmy mateřskému kostelu. I tyto drobné filiální kostely bylo postupem času nutné přestavět na větší, povýšit na farní a osamostatnit je. Pro jejich stálý nedostatek bývaly zakládány také farní kostely nové. Tyto kostely, které i nadále byly částečně závislé na kostelu mateřském, se nazývaly venkovské nebo také lidové. Jejich specifikem bylo, že si je na svých pozemcích mohli volně zřizovat biskupové či představení klášterů, dosazovat do nich vlastní kněze a následné příjmy využít pro své a církevní potřeby bez ohledu na svolení moci světské. To však vyvolávalo mezi církví a panovníkem časté územní spory. Představení církve se poté většinou obraceli na papeže, jehož moc postupně vzrůstala. S tímto byl spojen pojem papežská protekce, kdy papežové brali do svého vlastnictví církevní ústavy založené světskými panovníky. Panovníci či jiní světští majitelé rádi předávali církevní ústavy do rukou papeže, jelikož to pro ně znamenalo různé výhody z toho plynoucí, vedle jiného například velkou mezinárodní ochranu a zabezpečení daného pozemku. Nejstarší protekční listinou v našich zemích se mohl chlubit první český mužský klášter v Břevnově, který byl založen roku 993. Hmotná existence církve spočívala v dobrovolných darech mecenášů, ale také v pravidelných desátcích, jejichž správcem byl biskup. První biskup Dětmar požadoval desátky obilné, které spočívaly v dvou kopech ozimého a jarního obilí. Postupně se pak přešlo k peněžnímu hospodářství, kdy se na dlouhou dobu ustanovil desátek 24 denárů (Zlámal, 2006).

Vzrůst politické moci českého státu ve 12. a 13. století, který zahájil již zmiňovaný Přemysl Otakar I. byl spojen se zrychleným pronikáním křesťanství do českých zemí a vzestupem církve. Postupně docházelo k osvobození církve od vlivu světských panovníků a nejvyšší šlechty, což významně ovlivnilo náboženskou a mravní úroveň církve. Před rokem 1200 došlo k organizaci církve do administrativních útvarů, které zahrnovaly šest arcijáhénství na Moravě a deset v Čechách. Ty se ve 13. století rozčlenily na ještě menší jednotky – děkanství a farnosti, které přetrvávají až dodnes (Zlámal, 2007).

3.3. Historie premonstrátů

3.3.1. Premonstrátský řád

V období gregoriánských reforem probíhajících během 11. století vzniká postupně tzv. Norbertovo hnutí, později premonstrátský řád. Gregoriánské reformy měly za cíl vymanit církev z rukou světské moci, hájit její práva a svobody, obnovit vztah k laickému křesťanovi, a zároveň se obrátit i k vnitřnímu životu církve a soustředit se na něj. Hlavními body gregoriánských reforem byly dle slov Jeana Châtillona: liturgický život, život pastorační, zakládání škol a poskytování vzdělání, v neposlední řadě také pohostinnost a charita, jakožto naplňování poslání Ježíše Krista a evangelíí.

Roku 1120 založil do té doby kočovný kazatel sv. Norbert z Xanten společenství v Prémontré u Laonu ve Francii, kde je mu nabídnuto místo laonským biskupem Bartolomějem de Joux, jenž nově založenému společenství dal jako základní pravidlo Řeholi sv. Augustina. Podoba gregoriánské reformy se v prvotní komunitě v Prémontré ukazuje v důležitých aktech, a to především v liturgické modlitbě konané ve vlastním kostele, kde zvláštní místo zaujímá *Eucharistie* a její denní slavení. Při *Eucharistii* neboli díkyvdání se připomínala Poslední večeře Ježíše Krista přijímáním vína a chleba. Také se v těchto aktech zdůrazňovala velká oddanost k Panně Marii. Studium, kontempace a kázání Božího slova patřily k dennímu řádu. Důraz se kladl na milosrdenství k bližnímu a pohostinnost (Klášteř Milevsko, n. d.).

K roku 1124 se dochovalo první úřední schválení Norbertova učení a dva roky později byl tento řád potvrzen papežem Honorie II. Od této chvíle se postupně premonstrátské kláštery rozšiřovaly do ostatních koutů země. Do Čech se premonstráti dostali zásluhou olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka. Biskup Zdik byl jedním z největších reformátorů české církve v románském období. Jeho inovativní myšlení pramenilo pravděpodobně ze studií, které absolvoval v cizích zemích. I přesto, že Zdik tíhl především k augustiniánům, za desetiletí jeho církevní vlády v letech 1140–1150 založil v Čechách a na Moravě devět premonstrátských a cisterciáckých klášterů, povětšinou za vydatné podpory krále Vladislava II. a jeho manželky Gertrúdy (Zlámal, 2006).

Obdobně jako v dějinách církve je i v historii premonstrátského řádu možné sledovat období rozkvětu a úpadku. Největšího rozkvětu dosáhl řád během 12. -14. století, kdy kláštery nejen počtem, ale i kvalitou klášterního života přispívaly k prohlubování náboženské a obecně kulturní úrovně celých krajů a území. Následující dvě století přinesly útlum a úpadek

premonstrátského řádu, a to především z důvodů vnitřních neshod, ale také díky nešťastným zásahům zvenčí, ať už se jednalo o války či náboženské nepokoje v období reformace. V 17. století přicházely snahy o obnovu ducha řádu i jeho struktur. Avšak i v této době docházelo k zásahům světské moci, která mnohým opatům nedovolovala, aby se účastnili shromáždění církevních hodnostářů, tzv. generálních kapitul. V 18. století, pod vlivem prudkého rozvoje nového, rigidního teologického směru zvaného jansenismus a díky událostem francouzské revoluce, zanikla řada premonstrátských klášterů. Roku 1790 proběhlo také zrušení kláštera v Prémontré. Zároveň v zemích, které byly pod vládou Josefa II., docházelo k rušení klášterů, omezování klášterního systému a jeho proměny v armádní budovy, kasárny apod.

Na začátku 19. století zbylo v celém premonstrátském řádu pouze devět mužských a šest ženských klášterů. V tomto století se však zároveň opět objevila snaha o obnovu řádu a řeholního života. I přestože zdaleka ne všechny pokusy byly úspěšné a většina z nich byla spíše potlačena, řeholní život se postupně začal navracet především do Belgie, Francie a Německa. Řádovou jednotu se podařilo obnovit zásluhou papeže Lva XIII., který roku 1883 svolal opaty premonstrátského řádu na generální kapitolu do Vídně. V čele řádu stanul strahovský opat Zikmund Starý. Začala tak doba nového rozkvětu řádu. V Čechách byl řád premonstrátů podobně jako další řády v druhé polovině 20. století politicky perzekuován, v dnešní době se ovšem na premonstrátskou řádovou tradici opět úspěšně navazuje (Klášter Milevsko, n. d.).

3.3.2. Premonstrátské kláštery založené v českých zemích

3.3.2.1. Klášter Strahov

Klášter na Strahově byl založen roku 1140 olomouckým biskupem Jindřichem Zdíkem za podpory krále Vladislava a jeho ženy Gertrudy. Od roku 1143 zde žijí členové premonstrátského řádu. Ve 13. století byl klášter vyloupen, vyhořel a díky rozbrojům mezi Přemyslovci i členy konventu prošel klášter velmi krušnými lety. Za vlády Karla IV. došlo k jeho velkému rozkvětu, avšak na počátku husitských válek museli premonstráti odejít do vyhnanství. Kostel, konventní budovy i knihovna byly vyrabovány a poškozeny požárem. Až do roku 1586, kdy se strahovským opatem stává Jan Lohelius, klášter silně chátral. Tento opat, který se 1612 stal pražským arcibiskupem, však dokázal obnovit kostel i klášter, pozvednout duchovní život a již o 10 let později od jeho nástupu zde začala fungovat dvanáctičlenná komunita řeholníků. Jeho nástupce opat Kašpar Questenberg, šel po stopách

Lohelia, dokončil ambity, prelaturu a vystavěl nový špitál sv. Alžběty. Za opata Kašpara došlo také k jedné z nejdůležitějších událostí premonstrátského řádu. Dne 2. května 1627 byly přeneseny ostatky zakladatele řádu sv. Norberta z Magdeburgu do Prahy na Strahov. Jeho tělo bylo uloženo původně v Magdeburgu. Jelikož se však toto město v 16. století stalo převážně protestantským, začalo se jednat o převezení jeho ostatků do katolické země. Legenda o relikviích sv. Norberta, které byly přeneseny na Strahov, uvádí, že při vyzdvižení Norbertova těla z hrobu, sklouzl prsten z jeho prstu přímo do ruky strahovského opata Kašpara. Tato událost byla chápána jako znamení, že jeho ostatky mají být uloženy právě zde. Jeho relikvie byly původně uschovány v kapli sv. Norberta, později byly přeneseny k hlavnímu oltáři. V roce 1873 byly přeloženy do nově upravené kaple sv. Voršily, kde spočívají dodnes. Za třicetileté války a v 18. století při vpádu bavorských a francouzských vojsk došlo ke značnému poničení kláštera. Za poslední velkou přestavbu a znovuobnovení poničených částí se postaral opat Václav Mayer. Jeho největším dílem byla stavba nové knihovny, dnes označované jako Filosofický sál. Ve 20. století prošel klášter archeologickými výzkumy, odkryly se jeho nejstarší části, které se skloubily s barokními a pozdějšími úpravami. Po roce 1989 byla obnovena obrazárna, zrestaurovala se knihovna a došlo také k větším úpravám klášterní zahrady. Mnoho finančních prostředků Strahov vynaložil i na obnovu jiných navrácených objektů po pádu totalitního režimu, konkrétně na rekonstrukci klášterů v Milevsku, Doksanech, Jihlavě, Olomouci a na Svatém Kopečku.

Strahovská knihovna je na našem území jednou z nejstarší a také z nejcennějších církevních knihoven vůbec. Nejvzácnějším rukopisem je bezesporu Strahovský evangeliář, datovaný do roku 860, obsahující iluminace evangelistů Marka, Matouše, Lukáše a Jana. Evangeliář obsahuje 444 stran, písmo i iluminace jsou zdobeny zlatem. Knihovna je rozdělena na dva sály propojené dvěma rovnoběžnými chodbami. Starší sál se nazývá Teologický a nachází se v něm na 16 000 svazků teologické literatury. V chodbách můžeme spatřit díla z oboru právního, lékařského, farmaceutického a také dendrologického. Dendrologická knihovna pochází z roku 1825, obsahuje 68 svazků, které dokumentují dřeviny rostoucí v daném období v Čechách. Každý svazek pojednává o jedné dřevině a jeho hřbet je pokryt kůrou stromů. Filosofický sál obsahuje na 50 000 knih z různých vědních oborů. Zajímavostí je perletí vykládaná skříň, ve které se nachází deset svazků, jež klášteru věnovala roku 1813 manželka Napoleona I. Marie Luisa (Šidlovský, 2008).

Pozoruhodným dílem 13. století byl strahovský vodovod, který do kláštera samospádem dopravoval vodu z vydatných pramenů na východní straně Petřína. Tento vodovod rozváděl vodu až do klášterních zahrad a dalších pozemků kláštera, kde byly

založeny vinice a zeleninové a bylinkářské zahrady. V 17. století byl objeven další zdroj kvalitní vody, nad kterým se opat Quensteberk rozhodl postavit fontánu s vodotryskem. V jeho blízkosti byl následně vystavěn i nový letohrádek, kolem kterého byly vysazeny vzácné dřeviny ze zahraničí, pod kterými se honosily barevné květinové záhony. Quenstenberkovou zásluhou byly také na Strahovském nádvoří vysazeny nové lípy a cedry a alej ovocných ořešáků na stráni. Nejstarším stromem ve strahovské zahradě je rozložitý *Fraxinus excelsior*, nacházející se u Vyhlídkové cesty pod klášterem, který byl roku 2008 vyhlášen jako chráněný památný strom. Za opata Kryšpína Fuka došlo k rozsáhlým úpravám strahovských vodovodních štol, které byly vyčištěny a vyzděny. Nad nimi bylo vystavěno několik kašen a v sadech a zahradách nainstalovány nádrže. Fuk se také staral o rybníky v opatské zahradě a ve svahu pod prelaturou. V 17. století byly v zahradách založeny dva zahradní pavilony, grotta, dva skleníky a kašna v konventní zahradě (Hrubeš, 2008).

3.3.2.2. Klášter Teplá a Chotěšov ve jménu šlechtice Hroznaty

Klášter řeholních kanovníků v Teplé byl založen na konci 12. století českým šlechticem Hroznatou, kterého roku 1897 blahořečil papež Lev XIII. Klášterní kostel byl vysvěcen roku 1232 pražským biskupem a při první mši v něm konané byl přítomen i český král Václav I.

Hroznata se narodil na Litoměřicku, ale v mládí pobýval u své sestry Vojslavy v polském Krakově, kde se mu pravděpodobně dostalo duchovního vzdělání a rozvoje. Hroznata slíbil, že se roku 1197 zúčastní třetí křížové výpravy pořádané Jindřichem VI. Účelem této křížové výpravy bylo znovudobytí Jeruzaléma, který roku 1187 obsadil Saladin. Výprava se ovšem nekonala a Hroznata jako náhradu za neúčast slíbil založit tepelský klášter. Nebyl to však jediný klášter, který byl za Hroznatova života založen. Se sestrou Vojslavou nově vystavěl také klášter premonstrátek v Chotěšově. První premonstrátské řeholnice byly do kláštera uvedeny z Doksan u Litoměřic. Jednou z nich byla i další Hroznatova sestra Judita. Roku 1217 byl Hroznata unesen loupeživými rytíři či šlechtou do Německa a vězněn. Jeho únos byl pravděpodobně spjat s nesmírnou silou Hroznaty a jeho klášterů odolávat loupeživým nájezdům. Hroznata si nepřál, aby za něj klášter Teplá zaplatil vysoké výkupné, a tak ještě téhož roku po mučení a protrpěné těžké nemoci zemřel. Jeho tělo bylo převezeno do kláštera v Teplé, kde byl pohřben před hlavním oltářem.

Životopis Hroznatův *Vita Hroznatae* sepsal tepelský opat Benedikt, který se zasloužil o velký rozkvět kláštera. Za dob šíření luteránství na Tepelsku došlo v klášteře k velkému

rozkolísání řeholní kázně. Hodně mnichů řád i katolickou církev opustilo. V 16. století přišel do kláštera mor a všichni podřízení až na jednoho vymřeli. Velký úpadek klášter zaznamenal také v době třicetileté války, kdy poskytl úkryt arcibiskupovi Janu Loheliovovi a kancléři Slavatovi, následkem čehož došlo k napadení kláštera vojsky Fridricha Falckého.

Kláster Teplá má od 18. století svá poutní místa, a to Pístov s úctou k Panně Marii Karmelské a Skoky u Žlutic s úctou k Panně Marii Pomocné. Poutním místem chotěšovského kláštera se stal Křížový vrch u Stoda. Za opata Kryštofa Pfognera se klášter výrazně rozvíjel v přírodních vědách. Roku 1804 převzalo klášter do správy gymnázium v Plzni. S tepelským klášterem a opatem Pfognerem jsou také úzce spjaty dějiny Mariánských Lázní. První zmínkou o prameni je zasláný dopis od českého krále Ferdinanda I. opatu Antonínu s žádostí, aby mu doručil dvě láhve s pramennou vodou. Účelem bylo zjistit, zda se z vody dá odpařováním získat kuchyňská sůl. Ze 17. století pochází zprávy o využívání pramene k léčbě pitím i koupelemi. Voda byla z Křížového pramene u kláštera v Teplé pravidelně rozesílána v sudech i do ostatních lokalit. Opat Pfogner si roku 1807 nechal postavit první lázeňský dům u Mariina pramene, kousek dál od Křížového, který se později stal základem pro Mariánské Lázně. V roce 1888 byla zřízena lékárna, stáje, postaven mlýn a pivovar a v klášteře byl uveden do provozu i poštovní a telegrafní úřad. Opat Gilbert Helmer nechal postavit novobarokní křídlo knihovny a muzea. Otevření železnice mezi Karlovými Vary a Mariánskými Lázněmi spojilo klášter se světem (Janoušek 1993). V dnešní době má tepelská kanonie 18 členů a spravuje farnosti na mnoha místech v západních Čechách. Kromě pravidelných bohoslužeb se v klášteře konají také různé koncerty a výstavy.

Až do konce 16. století byla klášterní zahrada v Teplé zaměřena především na užitek, tvořily ji bylinná a zeleninová pole. Po výstavbě barokní části kláštera v 17. století byla zahrada rozdělena na část veřejnosti přístupnou, ve které se nacházelo menší zahradnictví a část ohraničenou vysokou zdí, patřící ke klauzuře. K budově klauzury z jižní strany přiléhala opatská zahrada. Uvnitř kláštera se nacházely dva rajské dvory, kterým dominovala fontána, kolem které se nacházely okrasné záhony s ornamentální výsadbou. Před jižní stranou budovy konventu se rozkládala bylinková zahrada. Roku 1903, kdy došlo k rozšíření areálu přistavěním nového křídla knihovny, muzea a nových hospodářských budov, byla kamenná zeď kolem zahrady zbourána. Došlo také ke zrušení zahradnictví a na jeho místě byl postaven nový skleník s domem pro zahradníka. Na jižní straně kláštera byl na říčce Teplá založen rybník, kolem něhož se klášterní zahrada rozšířila v rozsáhlý přírodně krajinářský park. Pozůstatky historické barokní zahrady byly zapojeny do této nové koncepce. Veřejnosti je

park přístupný od roku 1946 zásluhou tehdejšího převora Heřmana Josefa Tyla, jenž byl významnou osobností katolické církve 20. století (Hlinomaz, 2007).

3.3.2.3. Klášter Doksany

Doksanský klášter, dnes významná románská a barokní památka, byl založen roku 1144 českým králem Vladislavem II. za podpory jeho ženy Gertrudy, jakožto druhý ženský klášter nacházející se na našem území. První řeholnice v Doksanech pocházely z porýnského kláštera v Dünnwaldu. Klášter se těšil královské přízni, což dokládá i to, že sestřám byly svěřovány k výchově královské dcery. Jako většina klášterů na území českých zemí, ani Doksany neunikly pohromám, jako byly požáry nebo nájezdy husitů v 15. století. Vypálení kláštera roku 1421 dodnes připomíná prastarý dub u cesty směrem do Dolánek. Pověst říká, že vůdce vojsk Jana Žižky, Daniel Unčička, když spatřil tak krásnou stavbu jako Doksany, odtáhl pryč, aniž by klášteru nějak uškodil. Za nesplněný úkol byl hejtman Unčička umučen a na jeho počest se toto místo nazývá „U umučeného dubu“. Za třicetileté války byl klášter vydrancován, za Josefa II. zrušen a využit jako vojenský lazaret. V 18. století byl přestavěn v barokním stylu podle architektonického plánu Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Ke znovuoobnovení funkce kláštera v Doksanech došlo až roku 1998 za pomoci polských sester (Balcárek, 1929).

Poslední doksanský probošt Josef rytíř z Winkelburgu dal upravit klášterní zahradu na konci 18. století ve stylu krajinářského parku. Podél ramene řeky Ohře, která parkem protéká, nechal vystavět balustrádu s četnými pískovcovými sochami. V západní části parku byl zřízen letohrádek v antickém stylu se třemi předními a dvěma postranními otevřenými oblouky, které jsou nesené dórskými sloupy. Velké a poměrně necitlivé úpravy areálu kláštera proběhly za Antonína Lexy, pražského měšťana, později šlechtice, jehož rodu panství v letech 1804-1945 patřilo. Z balustrád byly roku 1825 odstraněny sochy a z důvodu rozšíření zahrady došlo ke zbourání zahradní zdi.

Areál kulturní památky se dnes rozkládá ve třech výškových stupních. Na pravém břehu Mlýnského potoka a také na nejvýše položeném místě se nachází klášterní budovy se zahradou konventu, níže je pak položena proboštská zahrada. Na levém břehu se rozkládá nejnižší položená část parku, a to bývalá štěpnice. V proboštské a konventní zahradě se dochovaly starší architektonické a kompoziční prvky vytvořené během barokní přestavby kláštera v 18. století, jako například *salla terrena* s freskami, zbytky původního bazénku, stará myslivna a několik altánů.

V prostorách krajinářského parku se nachází mnoho domácích i exotických dřevin, které do zahrady dovezli poslední majitelé. Jedná se například o tři exempláře druhu *Liliodendron tulipifera*. Dalšími hodnotnými vzrostlými dřevinami jsou *Platanus occidentalis* či *Fagus sylvatica* (Gruntorádová, n. d.).

3.3.2.4. Klášter Želiv

Klášter Želiv byl založen pražským biskupem Otou spolu s knížetem Soběslavem a jeho manželkou Adlétou roku 1131. Původně daroval kníže kraj kolem Želivky benediktinům ze slovanského kláštera na Sázavě. Ti pak pod vedením opata Reginarda museli tento divoce zalesněný kraj zkulturnit pro potřeby výstavby nového kláštera. Benediktini však po deseti letech z kláštera odešli a na jejich místo nastoupili mniši premonstrátského řádu působící ve Steinfeldu na Rýně, které přivedl opat Gotsalk. Ten se však nespokojil pouze s klášterem Želiv, a tak inicioval výstavbu klášterů nejen v Milevsku či Kounicích na Moravě, ale i v rakouském Gerase a Perneggu. Po prohře Přemysla Otakara II. v bitvě na Moravském poli však klášter prošel několika ničivými pohromami. Nejprve byl vydrancován loupeživými výpravami pod vedením Oty Braniborského, poté následoval vpád husitských vojsk a poničení kláštera rozsáhlým požárem. Největší rána pro klášter přišla za vlády Jiřího z Poděbrad, kdy se opat Jan postavil proti králi. Za tento akt byl veškerý majetek kláštera zastaven protestantskému šlechtici, pánu Burianu Trčkovi z Lípy. Trčka se ujal vlády nad Želivem a řeholníky s opatem Janem poslal do vyhnanství. Ti, kteří přežili, se uchýlili do Jihlavy. Klášter byl následující roky v moci světských pánů a postupně upadal. Za vlády Rudolfa II. došlo na žádost strahovského opata Lohela a jeho následníka Kašpara Quenstenberga o znovuoobnovení církevní činnosti v klášteře Želiv. Roku 1605 byl klášter navrácen pod kanonii strahovskou a o 60 let později se stal samostatnou kanonií nezávislou na Strahovu. Největšího rozkvětu zažíval Želiv za opatů Václava Jeronýma Hlíny a Daniela Schindlera, kteří i přesto, že se museli potýkat s opravami kláštera po velkém požáru, dokázali klášter dovést k významnému duchovnímu, vědeckému i kulturnímu vzestupu. Roku 1807 přijalo klášter pod svá křídla gymnázium v Německém, dnes Havlíčkově Brodě. Za vedení premonstrátů zde vystudovaly známé osobnosti jako například J. Dobrovský či B. Smetana. Vlivem nepříznivých okolností se však klášter musel po sto letech vedení ústavu vzdát.

Hlavní budovou želivského kláštera je původně románský kostel Narození Panny Marie. Dnes je tento trojlodní kostel s dlouhým presbytářem a dvěma věžemi v průčelí

dochován v gotické přestavbě s několika pozdějšími barokními prvky. Ke kostelu ze severní strany přiléhá jednopatrový konvent s rajským dvorem ukrytým mezi arkádami. Na dnešní prelaturu směrem na západ od kostela navazuje částečně dochovaná zřícenina Trčkova hradu, prostá pozdně gotická až renesanční budova, která je v dnešní době neobývaná. Mezi kostelem, konventem a prelaturou, obytnými budovami z jihu a ze západu prelátskou zahradou se nachází veliké nádvoří, které prošlo po požáru v roce 1907 významnou rekonstrukcí. Jižně od kostela se rozprostírá opatská zahrada, na kterou navazuje dolní zahrada s rybníkem. Poblíž kláštera se na východní straně nachází hřbitov s románským kostelem sv. Petra a Pavla, který je patrně nejstarším pozůstatkem založení kláštera (Anon., 1948).

3.4. Mariánský kult

Náboženská úcta k Panně Marii začala postupně narůstat až po třech staletích od Ježíšova ukřižování. Do té doby byla tato žena ve stínu svého syna, mj. také proto, že zmínky o jejím životě jsou v Novém zákoně spíše skrovné. Po ekumenickém koncilu v Konstantinopoli, který se konal roku 381, se postupně začaly Panně Marii zasvěcovat nové kostely a také se začínají slavit nové svátky na její počest. Mariánská úcta byla rozšířenější ve východních zemích Evropy, kde se již v 6. století slavilo šest jejích svátků, a šířit na západ se začala až poté. Ke zlidovění Mariánského kultu došlo až v pozdním středověku. Papež Pius IX. učinil roku 1854 mariánskou víru za všeobecně závazné dogma. Na rozdíl od úcty k svatým se mariánská úcta označuje úctou nejvyšší, která se ovšem nesmí zaměnit s uctíváním, klaněním a zbožňováním patřícím pouze trojjedinému Bohu. V posledních letech, ač zájem o mariologii stále roste, samotné uctívání Matky Boží spíše upadá.

Pro velkou vážnost, které se osoba Panny Marie v minulosti těšila, vznikly v liturgickém kalendáři slavnosti, svátky a památky na její počest. Marie, žena vyvolená od narození bez hříchu, bývá oslavována dne 8. prosince slavností Neposkvrněného početí Panny Marie. Devět měsíců před narozením Ježíše, kdy archanděl Gabriel zvěstoval Marii jeho příchod, bývá oslavován jako Zvěstování Panny Marie. Svátek Navštívení Panny Marie spadá na 31. května, a je jím oslavována návštěva Marie u Alžběty, matky Jana Křtitele. Slavnost Nanebevzetí Panny Marie ke dni 15. srpna pochází z 15. století. Z vysvěcení kostela sv. Anny v Jeruzalémě, na místě jejího rodného domu, pochází slavnost Posvěcení Panny Marie,

připadající na 8. září. Cyklus oslav ukončuje svátek Zasvěcení Panny Marie v Jeruzalémě dne 21. listopadu (Counsell, 2007).

Motivy zahrady se ve 13. století objevují jak v literatuře, tak ve výtvarném umění jakožto symbol pozemské rajske zahrady, kde se nacházejí stromy nesoucí ovoce a dostatek vodního živlu. Zahrada se stává alegorií vykoupení. V tomto století se náboženská symbolika přenáší především na osobu Panny Marie podle motivů z textu Šalamounovy Písne písní ze Starého zákona. Zvláště pak obraz uzavřené zahrady, *hortus conclusus*, je metaforou Mariina panenství. Konkrétně rajske dvůr, kde Marie sedí na kvetoucí louce s Jezulátkem, je od 13. do 15. století častým námětem pro obrazové fresky (Kalusok, 2004).

Mnoho přírodních symbolů je spojeno s Mariiným početím bez poskvrny dědičného hříchu, s jejím mateřstvím a neporušeným panenstvím. Z rostlin pocházejících ze Středozeří a Blízkeho východu jsou to áron skvrnitý, symbolizující Aronovu hůl s popisem: „Ač suchá zázračně se zazelenala, ač člověk, porodila božího syna“, či cedr libanonský: „Jako cedrem obložená velesvatyně ukrývala archu úmluvy, tak Marie ukrývala ve svém lůně Krista.“ Dřevo cedru bylo odolné proti dřevokaznému hmyzu a od starověku pokládáno za nepodléhající zkáze. Z tohoto důvodu symbolizoval cedr velikost, vznešenost a stálost. Granátové jablko značí Mariinu krásu a množství jejích cností. Stálezelený bíle kvetoucí keř myrty je atributem Boží přítomnosti a slávy s biblickým komentářem: „Místo kopřivy vzroste myrta, bude to Hospodinovy ke slávě“. Citron a pomerančovník byly symbolem Mariiny čistoty a věrnosti v lásce. Mandlovník je dáván do souvislosti s lidským tělem a Boží přirozeností, Panna Marie a Ježíš je jako jádro ve skořápce této rostliny.

Pro mírné klimatické pásmo, ve kterém se nachází Česká republika, jsou typickými rostlinami vztahujícími se k osobě Panny Marie: fialka značící Kristův pozemský život a zejména jeho dětství s Marií, ale také skromnost, ctnost a krásu. Dále je to konvalinka, či sněžěnka, která svými kvítky ohlašuje příchod jara a je tedy příměrem k příchodu Ježíše na svět, ohlašuje nový život a příchod spásy. Jahodník pro svůj trojdílný list symbolizuje Nejsvatější trojici, pět okvětních lístků jsou Kristovy rány a červený plod značí jeho krev. Tajemná růže, nebo také pivoňka, která je nazývána růží bez trnů, označuje královskou důstojnost: „Marie jest stvolem, květem Mariiným je Kristus.“ Dalšími rostlinami, které symbolizují Pannu Marii, jsou: bodlák a sasanka (na východě kvetoucí sytě červeně), které značí její bolesti; květinou Mariiny pokory, čistoty a nevinnosti je sedmikráska. Neposkvrněnou krásu oznamuje hrušeň v plném rozkvětu. V neposlední řadě je to také bílá lilie označující Boží trojici svým trojdílným stylizovaným květem, stonek symbolizuje zbožnou mysl, svěšené listy pokoru a bílý květ neposkvrněnou čistotu (Rulíšek, 2006).

3.5. Středověká zahrada

Raně středověká zahrada měla pouze zemědělský charakter. Až později, v době románské, se zahradní architektura a její kultura začala formovat podle vzoru antiky, jejíž principy se především za karolinské renesance dočkaly rozsáhlého znovuoobnovení. Karel Veliký vlastnil několik stovek venkovských statků, které se pokoušel proměnit ve strukturované pozemky po vzoru antické *villa rustica*, venkovského zemědělského statku. Karolinská usedlost tudíž zahrnovala ohrazené obytné a hospodářské budovy, se kterými byly spjaty dvory se zahradami, na nichž převládaly užitkové a léčivé rostliny. Vedle karolinských dvorů se v této době rozvíjely i klášterní zahrady. Kláštery podporovaly zemědělské a zahradnické práce, které zajišťovaly hospodářskou nezávislost pro církevní instituce. Některé dovednosti v pěstování léčivých rostlin a botanické vědomosti představených kláštera mají i dnes platnost v lidovém lékařství. Příkladem je abatyše Hildegarda, která ve 12. století vytvořila spis pojednávající právě o účincích léčivých rostlin.

Nejvýznamnějším dochovaným materiálem o kvalitě klášterního umění je ideální plán kláštera St. Gallen ve Švýcarsku z roku kolem 820. Bylinkářská zahrada byla umístěna za budovy špitálu. Rostliny vonné, jako růže a lilie, byly vysazovány přímo pod okny budov. V bylinkové zahradě se nacházely fazole, estragon, růže, máta, kmín, lilie, šalvěj, routa nebo rozmarýn. Na zeleninových polích se pěstovaly cibule, česnek, mrkev, pórek, petržel, kopr, hlávkový salát, pastinák a řepa. V ovocné zahradě převládaly stromy jabloní, hrušní, mandloní, moruší, švestek, kdouloní, lísek, fíkovníků či jedlých kaštanů. Tato ovocná zahrada sloužila současně k pohřbívání mnichů. Uprostřed se tyčil na kříži nápis: „Pod stromy země je kříž nejsvětější, neboť na něm voní plody věčné spásy.“ Ovocné stromy, které každým rokem znovu rozkvetou paletou barev, byly ve středověku považovány za symbol vzkříšení. Dvůr křížové chodby byl osázen podle tradice antických peristylových zahrad.

Možnost vytvářet okrasné zahrady záležela na majetkových, hospodářských a politických poměrech dané země. Proto první zmínky o zahradě označované jako rajská je možné najít v dílech pojednávajících o sídle Karla Velikého v Cáchách. Dominikánský mnich a filosof Albertus Magnus ve svém traktátu *O rostlinách* popisuje okrasné zahrady, jež se vzdávají jakéhokoliv užitkového významu a jsou vytvořené pouze pro potěšení člověka. Magnusem popsaná zahrada se skládala ze zeleného trávníku ve tvaru čtverce, jenž byl lemován vonnými bylinami jako šalvějí, bazalkou či fialkami. Kolem čtverce měly být

umístěny sedátka pro odpočinek. V trávníku byly vysazeny stromy, které poskytovaly stín. Uprostřed čtvercové plochy měl být umístěn zdroj vody. Nejčastějším vodním prvkem se stala kašna, která byla určena k zavlažování, ale i ke koupání, jelikož symbolizovala pramen věčného mládí a síly (Kalusok, 2004). Návod na založení soukromých malých až středních zahrad pro nearistokratické stavy přebírá od Mangnuse Ital Petro de' Crescenzi ve svém spisu *Ruralia Commodora*. Tyto zahrady byly doplněny o trnkové a růžové keře, plantáže s ovocnými stromy a vinnou révou, luční plochy a loubí s pavilony. Pro vysokou šlechtu byly pak doplněny o libosad, který obklopovaly vysoké zdi, obora se zvěří, voliéry, rybníky a zahradní domky. Cesty byly vždy vytvářené pomocí rovných os, často kryté loubím porostlým vinnou révou. V okolí měly být vysázeny keře růží a jasmínů pro zpříjemnění procházek lahodnou vůní. Uprostřed zahrady se měla nacházet louka s jemnou trávou, která byla kolem dokola obklopena pomerančovničky a citroníky. Uprostřed se stejně jako v klášterní zahradě nacházela kašna, jakožto prvek uměleckého charakteru spojený s vodním živlem. Tento spis se stal později velmi důležitým pro zahrady vytvářené v renesanci (Jennings, 2004).

První zahrady v českých zemích začaly vznikat ve středověku, a to především z důvodu rozvoje osídlení a vyšších požadavků na pohodlí obyvatel. Zprvu se jednalo především o zahrady hradů, klášterů, později se zahradami mohly pyšnit i honosnější měšťanské domy. Měšťanské zahrady byly zřizovány na úzkých parcelách a byly určeny pro pěstování zeleniny nebo bylinek. Záhony byly oddělené, vyvýšené a často ohrazené nízkým plůtkem. Centrálním prvkem uvnitř zahrady byla studna, nádrž nebo vzrostlý strom, u kterého nechyběla drnová lavička. Pravidlem pro všechny druhy nejranějších středověkých zahrad byla uzavřenost, pravidelnost, střídmost, přítomnost symbolů moudrosti, života, ale také motivů ze života Ježíše. Zahrady byly často členěny na oddíly určené k odpočinku, studiu, pěstování zeleniny či bylinek. Jednotlivé části zahrady nesly jména podle své výsadby: *herbarium* s léčivými rostlinami, *giardium* s rostlinami potřebnými v kuchyni, *pomerium* s ovocnými stromy, a *viridarium*, což byla okrasná zahrada určená pro odpočinek. Středověké zahrady se postupem času rozšiřovaly až do hradních příkopů, kde vytvářely takzvaná *plaisance*, neboli hřiště (Pavlátová, 2004).

Uvnitř hradeb se na omezené ploše zřizovaly malé hradní zahrady, které byly vždy oploceny. Povětšinou měly obdélníkový či šestiúhelníkový půdorys. Záhony v zahradách byly odděleny nízkými kovovými či dřevěnými ploty, které dávaly poli pravidelný rastr. Majetnější vládci nahrazovaly drnové lavičky pohodlnějšími sedátky, a své odpočinkové místo doplňovaly o voliéry nebo volně pobíhající ptactvo. O středověkých zahradách je

možné se dočíst v různých rukopisech, avšak vodítka jak zahrady vypadaly a fungovaly, jsou především iluminace v rukopisech, účty za pořízený rostlinný sortiment, nebo malířské vyobrazení zahradní scenerie. Převážně mniši zapisovali informace o svých každodenních činnostech, které poskytují velmi mnoho zdrojů o zahradničení ve středověku (Turner, 2008).

Pravděpodobně nejzásadnější roli ve vývoji románských zahrad sehrály kláštery. Podle křesťanské věrouky figurovalo zemědělství hned na druhém místě po náboženských aktivitách. Klášterní zahradní prostor byl standardně členěn na kuchyňskou zahradu, rajský dvůr, hřbitov a štěpnici, která někdy sloužila jako samotný hřbitov. Součástí kláštera mohly být také vinice nebo chmelnice. Rajský dvůr se inspiroval v antice, konkrétně římským peristylem, což byl čtvercový nebo obdélný nevelký dvůr obklopený krytým sloupořadím. Rajský dvůr byl zpravidla členěn na čtyři pole oddělená cestami, která ve svém středu svírala fontánu či kašnu. Na polích byly zpravidla vysázeny bylinky nebo okrasné rostliny. Léčivé rostliny se nejčastěji vysazovaly na místa, kam měli přístup pouze představení kláštera. K nejoblíbenějším okrasným rostlinám patřily bílá či červená růže, bílá lilie, pivoňky, kosatce, orlíčky, narcisky, macešky nebo fialky (Pavlátová, 2004). Z ovocných stromů byly velmi oblíbené především stromy kdoulí, moruší a granátových jablek. Stromy se vysazovaly do sponu *quincunx*, připomínající tvar pět na hrací kostce. Tato metoda poskytovala pro stromy maximum světla, vzduchu a zároveň působila výsadba velice vzosně. Zahrady měly tvar obdélníku se záhony formálně uspořádanými a úzkými tak, aby o ně byli mniši schopni z přilehlých cest pečovat. Z květnaté části zahrady se rostliny používaly na výzdobu kostela. Aromatické rostliny se nepoužívaly pouze v kuchyni či léčitelské praxi, také se pokládaly mezi kostelní lavice, což mělo zpříjemnit prostředí a potlačit nepříjemné pachy z nemocničního oddělení klášterů. Pěstované rostliny se také používaly na barvení vláken. Zeleninové zahrádky byly nevelké a oplocené. Pěstovalo se na nich zelí, pórek, luštěniny, cibule atd. a byly prokládány esenciálními rostlinami, například měsíčkem. V této době se velké oblíbené těšily stříhané plůtky, bludiště a labyrinty, které byly dalším z odkazů k antice a to konkrétně k mýtu o Theseovi a Minotauru (Jennings, 2004).

Na našem území se od 12. do 16. století rozvinulo mnoho klášterních komplexů. Většina z nich však především v období baroka prošla výraznými změnami. Došlo k přestavbám, které narušily charakteristické členění a vzhled zahrady. K příkladům významných přeměn v průběhu staletí patří cisterciácké kláštery ve Vyšším Brodě, Zlaté Koruně, ale i řešený Milevský klášter (Pavlátová, 2004).

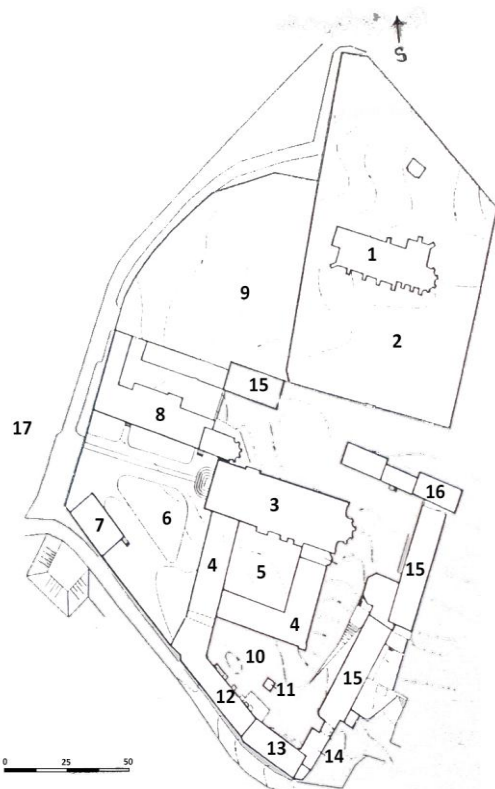
3.6. Historie milevského kláštera

3.6.1. Založení kláštera a jeho vývoj

Zakladatelem milevského kláštera, o jehož původu se dodnes vedou pře, byl velmož Jiří. Přesná datace založení kláštera je i kvůli padělkům velmi obtížná. K roku 1184 je poprvé doložen milevský kostel sv. Jiljí, který byl řeholníky využíván do doby vybudování nového kostela Nanebevzetí Panny Marie, jenž byl roku 1648 přejmenován na kostel Navštívení Panny Marie. Prvním opatem milevského kláštera byl Jarloch, narozen roku 1165, který přišel do Milevska z premonstrátského kláštera v Želivu. Jeho tělo bylo přeneseno pány ze Švamberka v 15. století na hrad Zvíkov, a tedy i uchráněno před nájezdy husitů. Dnes však údaje o tom, kde se Jarlochovo tělo nachází, nemáme.

Roku 1420, na svátek sv. Jiří, vtrhli do Milevska husité a přes odpor místních obyvatel vyplenili a vypálili skoro celé město. Důsledkem toho bezmála veškerá dokumentace do této doby skončila v plamenech. Od této události až do roku 1622 známe jen zlomky činnosti milevského kláštera. Po husitských válkách se majiteli kláštera do roku 1473 stali Rožmberkové, po nich získal klášter rod Švanberků. Ti si od roku 1545 osvojovali čím dál tím více církevní statek, až jej po třiceti letech císař Maxmilián II. dědičně prodal rytíři Kryštofovi ze Švanberga. Kryštof pak milevským zanechal výsady, jaké jim udělil jeho otec Jindřich. Dalšími majiteli byli Hodějovští v Hodějova, kteří se snažili výsady milevských zrušit a spor mezi nimi se dostal až ke Královskému českému místodržitelství. Jelikož se Bernard Hodějovský zúčastnil stavovského povstání, byl klášter po bitvě na Bílé Hoře zkonfiskován a převzat zpět do královského vlastnictví. Toho využil strahovský opat Kašpar z Quštenberka, který požádal císaře Ferdinanda II. o navrácení města premonstrátskému řádu. V dekretu z 5. listopadu 1622 je psáno, že se má milevský statek odevzdat premonstrátskému řádu a to konkrétně klášteru strahovskému. Prvním opatem ze Strahova, jenž působil zároveň i na milevském klášteru, se stal opat Kryšpín, který zapůjčil městu 3000 zlatých a zavedl nařízení a opatření pro budoucí rozkvět kláštera. Tato nařízení se týkala především odvodu peněz z každé várky uvařeného piva, platů za víno, med, poctivosti při posuzování masa a pečení chleba. V této době došlo také k rozsáhlé stavební činnosti – k přenesení milevského pivovaru ke klášteru. Z tohoto důvodu bylo nutno zvětšit sladovnu a sklepy a tudíž i přistavět celou jednu novou budovu ke kostelu. Dalším, kdo se zasloužil o řadu úprav a oprav v areálu milevské fary, byl Opat Vít. Za jeho působení došlo k přenesení zvonů z věží kostela Navštívení panny Marie, kde hrozily zřícením, do kostela svatého Jiljí. Zasloužil se také

o zřízení nového oltáře k počtě Nejsvětější Trojice. Dokončena byla v těchto letech stavba hospodářských budov. Další opat Marian dal k roku 1712 vysvětit dva nové oltáře, a to první k počtě svaté Marie Pomocné a druhý k počtě Krista trpícího, matky spolutrpící a sv. Norberta. Zasadil se o obnovení kostelního průčelí a o nasazení nových bání na kostelní věže. Marian se ve velkém přičinil o výstavbu kostela v Sepekově, které je nyní poutnickým místem. Za období opatů Gabriela, Františka i Bohuslava se Milevsko potýkalo s těžkými časy, jejichž příčinou byla sedmiletá válka, chudoba obyvatel, výskyt smrtelných nemocí, ale také pře a žaloby místních obyvatel (Weyrauch, 1997). Za vlády Josefa II. byly zrušeny některé ústavy a kláštery, v jejichž soupisu figuroval i konvent milevský. Opatovi Václavu Mayerovi se však již roku 1786 podařilo milevský klášter navrátit zpět Strahovu, převorství zde však již obnovené nebylo. Opat Zikmund Starý se později inicioval rozsáhlé opravy kostela sv. Jiljí pod vedením pražského stavitele Jaroslava Kuchty, stejně jako přestavbu hlavního průčelí a obou věží na kostele Navštívení Panny Marie. Tímto úkolem byl pověřen stavitel Alois Potůček, který konstatoval kritický stav obou věží. Věže i samotný tympanon byly následně přestaveny v duchu románského slohu, jsou jednoduše zdobené, dodržující románské prvky a profily. Při opravách během roku 1929 bylo zjištěno, že nejstarší stavbou v celém klášteře, a možná i v celých jižních Čechách, je apsida sakristie. Jedná se o pozůstatek kostelíka stávajícího na tomto místě před vybudováním hlavního chrámu Navštívení Panny Marie (Zahradník, 1995). V padesátých letech 20. století se premonstrátský život v Milevsku až do pádu minulého režimu pozastavil. Avšak ihned po listopadu 1989 se obnovila komunita premonstrátů, která o 12 let později získává statut Řeholního domu. Ke dni 28. 4. 2008 byl milevský premonstrátský klášter vyhlášen za národní kulturní památku České republiky. V současnosti slouží nejstarší jihočeský klášter opět církevním účelům. Veřejnosti jsou přístupné kostely Navštívení Panny Marie i svatého Jiljí, výstavní síň a barokní knihovna v Latinské škole i četné historicky cenné prostory Milevského muzea. Po celý rok jsou zde pořádány koncerty a další kulturní akce (Klášter Milevsko, n. d.)

Mapa č. 1: Plán milevského kláštera (Zahradník, 1995)

1. Kostel sv. Jiljí
2. Klášterní hřbitov
3. Kostel Navštívení Panny Marie
4. Konventní budovy
5. Rajský dvůr
6. První nádvoří
7. Latinská škola
8. Děkanství
9. Děkanská zahrada
10. Druhé nádvoří
11. Barokní kašna
12. Budova bývalého pivovaru
13. Budova bývalé lesní a pozemkové správy
14. Budova bývalého renesančního zámku
15. Hospodářské budovy
16. Bývalý gotický palác
17. Park Bažantnice

3.6.2. Kostel sv. Jiljí

V historických pramenech je možné nalézt první zmínku o kostelu sv. Jiljí z roku 1150, kdy je označován jako farní (na rozdíl od kostela Navštívení Panny Marie, který byl určen především pro účely kláštera). V těchto časech býval kostelík dřevěný a jednalo se o nejstarší stavbu kláštera, kolem kterého se pravděpodobně rozprostírala původní osada Milevska. K roku 1184 byl přestavěn na kamenný kostel románského typu. V dnešní podobě je jeho nejstarším dochovaným prvkem románská věž a k ní přiléhající část chrámové lodi. Zbylé prostory chrámu byly pro nedostačující kapacitu ve 14. století přestaveny v rozsáhlejší kostel jihočeského gotického stylu pod záštitou třináctého opata Františka z Vepic. Z této doby je nejzajímavějším dochovaným prvkem gotická síťovaná klenba milevského typu nad presbytářem. Za doby protestantské v 16. století nechal poměrně poškozený kostel opravit Přeck Hodějovský z Hodějova. Do roku 1785, kdy došlo ke zrušení kláštera, kostel stále fungoval jako farní. Od té doby však byly veškeré jeho služby přeneseny na kostel Navštívení Panny Marie a sv. Jiljí přestal být využíván a postupně chátral. V roce 1840 byl pro svůj bezúspěšný stav dokonce na čas z bezpečnostních důvodů uzavřen. Roku 1883 ho před blížící se zkázou zachránil strahovský opat Zikmund Starý, jenž ho dal opravit a funkčně ho určil pro pohřební služby. Důvodem tohoto určení byl hřbitov, který obklopuje kostel sv. Jiljí a jenž byl několikrát zvětšován (naposledy roku 1899, kdy zároveň došlo k jeho poslednímu vysvěcení). Jakožto pohřební kaple slouží tento kostel až dodnes. Poslední výraznější úpravy proběhly během 20. století, kdy byl kostel přebudován do podoby modernější obřadní síně. Dnes je tato rekonstrukce stále viditelná, avšak ve své střízlivější formě.

Kamenná románská věž obdélníkovitého půdorysu je postavena ze žulových kvádrů. Pod mansardovou střechou krytou dřevěnou šindelem se nacházejí dvě řady podvojných oken oddělených sloupky. V této mansardě jsou umístěny kostelní zvony, které sem byly přeneseny z kostela Navštívení Panny Marie roku 1692. Do kostela vede vchod z jižní strany. Portál je zaklenut v mírný, na třikrát lomený oblouk. Okna chrámu působí velmi štíhlým dojmem a jsou zdobena bohatou gotickou kružbou. Gotická loď kostela má obdélníkový půdorys, její délka s presbytářem činí 40 m. Presbytář a sakristie jsou vyzdobeny pozoruhodnou gotickou síťovitou klenbou se žebry, které byly vytvořeny po vzoru klenby Petra Parléře v kostele Všech Svatých a chrámu sv. Víta na Pražském hradě. Jednotlivá pole jsou zdobena znaky, nápisy a jmény příslušníků rodu Hodějovských. O významu tohoto architektonického počínu svědčí i smlouva z roku 1407 o výstavbě klenby v kostele sv. Víta v Českém Krumlově podle milevského vzoru. Autorem pseudogotického pískovcového oltáře z roku 1883 je sochař Antonín Procházka. Stěna nad vchodem do sakristie, dříve vyzdobená barevnou freskou, byla

při opravách spojených s umístěním nového oltáře označena za velmi sešlou, a proto došlo k jejímu zabílení (Kytka, 1940).

Obr. č. 1: Kostel sv. Jiljí (Čižmárová, 2014)

3.6.3. Kostel Navštívení Panny Marie

Stavba baziliky započala spolu se stavbou konventu někdy těsně po založení kláštera. Ve své první etapě probíhala výstavba ve slohu románském a jednalo se o hlavní loď kamenného kostela s apsidou, jež byla v 11. století rozšířena k východu. Než však stihl být kostel dostavěn, začal se postupně do našich zemí šířit nový umělecký sloh – gotika. V tomto stylu došlo v druhé polovině 13. století k přístavbě opatské kaple sv. Markéty a patrně ze statických důvodů byl zbořen původní románský závěr kostela. Dále v tomto období proběhlo prolomení podlouhlého gotického okna v hlavním průčelí baziliky.

K roku 1648 proběhla úprava klášterního chrámu pod dohledem Mikuláše Plutzer, stejně jako k posvěcení milevského kostela ke cti Navštívení Panny Marie opatem Kryšpínem Fukem z Hradiště. Větší opravy na kostele, a to výstavba konventu, umístění nových sedadel do chóru a zřízení milevského převorství se datují do doby opata Hohmana. Za opata Víta

Seipela došlo k přenesení zvonů, které mohly pro svou váhu narušit stabilitu věží, z milevského konventního kostela do kostela sv. Jiljí. Roku 1693 byl opatem Vítem pořízen nový oltář do kostela Navštívení Panny Marie a ke dni 11. července byl vysvěcen ke cti Nejsvětější Trojice a sv. Jana Nepomuckého. Nástupce Víta opat Marián Herman nechal zříditi a vysvětit dva oltáře, jeden ke cti Panny Marie Pomocnice a svatých pomocníků, druhý ke cti Krista Trpitele, Matky Spolupřítelky a sv. Norberta. K hlavním změnám konventního kostela ovšem došlo až po roce 1718. Práce byly zahájeny výměnou střech věží, které nahradily barokní bání. Kostel Navštívení Panny Marie se stal roku 1786 kostelem farním. Z této doby se v kostele nacházelo deset oltářů s obrazy, kredencový oltář, šest zpovědnic, jedny malé a jedny velké varhany, kazatelna, stally neboli chórové lavice a lavice normální. Avšak jiný inventář uvádí, že v kostele byly oltáře pouze čtyři a zároveň jen čtyři zpovědnice. K roku 1798 jsou pak inventarizovány jen dva oltáře, čtyřicet pět lavic a pět zpovědnic. Na začátku 19. století došlo k opravě věží kostela, které dostaly nové pokrytí červeným šindelem. Přestavba hlavního průčelí kostela s oběma věžemi proběhla roku 1897 pod dohledem Aloise Potůčka, který shledal, že zdi věží tvoří chatrné spojení dvou na sobě nezávislých částí, které na první pohled vypadají jako jedna poměrně stabilní zeď. Pro rekonstrukci věží a obnovení průčelí doporučil držet se pouze románského slohu, který byl ještě ze svých zbytků na věžích patrný. Vchod měl být střídavě zdoben. O renovaci věží je psáno v pamětní knize, která se zmiňuje o zcela novém vzezření kláštera, o které se tyto úpravy postaraly. Cibulovité, šindelem kryté bání byly vyměněny za měděnou krytku dnešní podoby, žulové sloupky v oknech byly nahrazeny pískovcovými. Do štítu byly vsazeny nové hodiny a nad vchodem se objevilo barevné vitrážové okno. Další velké opravy čekaly děkanský kostel po důkladné prohlídce roku 1929, kdy bylo doporučeno opravit omítky a ostění, očistit kružby oken a opatřit novým nátěrem železné pásy oken a okapní roury (Kytka, 1940). Ustálená podoba kláštera přetrvala až do roku 1994, kdy se rozhodlo při opravě vnějšího pláště kostela o odstranění pseudorománských fasád. Bazilika byla upravena do podoby s dominujícím gotickým oknem, které je vyzdobeno moderní vitráží od Karla Rechlíka. Nová omítka měla připomínat vzhled románského kostela ve středověku (Klášter Milevsko, n. d.).

Kostel Navštívení Panny Marie se nachází na prvním nádvoří, přímo naproti klášterní bráně. Vlevo k němu přiléhá budova děkanství, napravo budova prelatury. Na čelní stěně děkanství jsou namalovány sluneční hodiny, stejně tak jako na budově Latinské školy, která se nachází naproti děkanství. Samotná bazilika je tvořena uzavřeným blokem vlastních konventních budov, prelaturou s opatskou kaplí, školou a hospodářským zázemím po východní a jižní straně. Bazilika Navštívení Panny Marie je součástí raně středověkých

konventních budov, se kterými uzavírá rajský dvůr, po jehož jižní straně vedl kdysi ambit. Milevská bazilika oproti ostatním premonstrátským stavbám vystavěným v podobném období vyniká svou zhruba o 5 m kratší délkou a také tím, že se zde neobjevuje žádné vystoupení stavby při presbyteriu do strany. Na západní stranu se bazilika obrací dvouvěžovým průčelím (Kytka, 1940). Toto průčelí bylo upraveno v již zmiňovaném roku 1897 do novorománského slohu. V dnešní době je však tato přestavba hodnocena spíše kriticky. Úprava průčelí pozbyla kvality původní barokní zdobnosti, která si však zachovávala svůj románský vzhled. Žulové detaily oken byly nahrazeny pískovcovými, zničeny byly i barokní prvky fasády (Klášter Milevsko, n. d.).

Obr. š. 2: Kostel Navštívení Panny Marie (Čižmárová, 2014)

3.6.4. Latinská škola

Původně gotický dům Latinské školy s číslem popisným 561 se nachází jihozápadně od kláštera. První možné zmínky o této budově spadají do roku 1543, jsou ovšem sporné a není jisté, zdali se opravdu jednalo o danou budovu. Stejně tak původní využití je nejasné. Sloužila buď jako hospic nebo budova hospodářská, avšak nejpravděpodobněji se jednalo

o klášterní školu, podle čehož si budova udržela i svůj název. V 17. století stavba prodělala renesanční a barokní úpravu. Během největších barokních zásahů se budova měnila na kancelář a byt hejtmana. O vývoji budovy během 18. a 19. století historické prameny zcela mlčí. Roku 1908 došlo k přístavbě mansardy na školu, ale po šedesáti letech označil stavební odbor Městského národního výboru budovu za silně poškozenou, potřebující značné opravy (Zahradník, 1995). Až roku 1991 začaly vznikat první projekty na stavební úpravu, k jejichž naplnění došlo v letech 1994 až 2006. Při obnově fasády severovýchodní zdi zůstalo ponecháno hladké pole v místě, kde se původně nacházely sluneční hodiny, které svým ztvárněním odkazovaly na vítězství Evžena Savojského roku 1717 nad Turky u Bělehradu. Tento prvek byl na fasádu doplněn v roce 2010, z původního námětu se však dochovaly pouze chronogramy. Dnes se v Latinské škole nachází expozice barokní knihovny, ale také klášterní sál určený pro vzdělávací a kulturní akce (Klášter Milevsko, n. d.).

Obr. č. 3: Latinská škola (Čižmarová, 2014)

3.6.5. Hospodářské budovy kolem 2. nádvoří

Pod budovou prelatury se nachází brána, která směřuje na prostranství 2. klášterního nádvoří. V bráně samotné je umístěn vlevo vchod do rozsáhlých sklepů starého kláštera. Uprostřed nádvoří se nachází vysoká kamenná kašna z roku 1765. V té době do ní přitékala voda z rybníka v Žabincích.

Hospodářské budovy leží jižně a východně od klášterního kostela a jejich seskupení připomíná tvarem písmeno L. První informace o vývoji těchto budov pocházejí až ze 17. století, a z pramenů není zřejmé, o které budově se právě hovoří. Po pravé straně přiléhá k budově prelatury bývalý klášterní pivovar, který zde byl vystavěn roku 1691 opatem Vítem Seipelem místo pivovaru starého, který zanikl dávno předtím. V pivovaru se vařilo pivo s malými přestávkami až do roku 1907, kdy došlo k jeho zrušení. Budova poté našla využití jako sklad dřeva a jiného materiálu lesního úřadu. K pivovaru také patřovala jižní budova bývalého konventu, která se využívala jako sklady pro pivovar a kde nyní stojí špýchar. Opat Vít Seipl roku 1696 koupil starou hospodu Želivského, která stávala blízko kláštera. Dnes funguje jako hospodářská správa, dříve byla označována jako budova č. 559. Slavné doby prožívala tato budova ve čtyřicátých letech, během kterých zde fungoval klášterní cukrovar. Vařil se zde řepový sirup a továrna zaměstnávala přes 500 osob. Avšak pěstování se neosvědčilo a vaření bylo po nějakém čase ukončeno.

Hospodářskými budovami vede jihovýchodním směrem k silnici brána z 16. století a k ostatním hospodářským budovám, tedy stájím, stodolám a lihovaru, které jsou rozloženy za branou směrem doleva. Přímo proti bráně se nachází kovárna, za níž stávala za dob fungování pivovaru hospoda Taberna. Brána samotná spolu s přilehlou původně jednopatrovou vrátnicí vystavěnou z masívních kamenných hranolů se nachází v budově bývalého renesančního zámečku, který si postavila šlechta v době, kdy vlastnila klášter. Renesanční zámek sloužil jako panské sídlo, jež bylo později používáno jako budova správní a hospodářská. Průčelí brány směrem na nádvoří bylo vyzdobeno pěti oblouky vycházejícími z kamenných hlavic. Směrem do nádvoří bývala nad branou pavláčka, jejíž stopy jsou dosud patrné. Vedle brány směrem k hospodářské správě vedla úzká ulička, v níž se nacházela menší dvířka. Při přestavbě těchto budov na cukrovar byla ulička zastavěna schodištěm, vedoucím do prvního patra brány, jímž bylo pravděpodobně nahrazeno dřívější dřevěné venkovní schodiště. Brána se přístavbou zúžila, obě její průčelí se vyplněním oblouků zarovnaly a nad samotnou branou byla pořízena nová střecha. V těch dobách se dalo projít v prvním patře z hospodářské správy přes bránu do budovy bývalého ředitelství lesní správy (budova č. 557), odkud se mohlo pokračovat skrze pivovar do prelatury a na děkanství, které

bylo s prelaturou spojeno malou pavláčkou. Mezi branou a bývalým pivovarem, kde dříve bývala hospodářská správa, se dnes nachází budova lesního ředitelství. Na levé straně druhého nádvoří se rozprostírá východní křídlo konventu, který přiléhá ke kostelu Navštívení Panny Marie. V této části je možné spatřit dvoje dveře. Pravé vedly do prostor sloužících k hospodářským účelům, levé směřovaly do skladiště uhlí. Na tento prostor navazuje presbytář kostela Navštívení Panny Marie, ke kterému přiléhá apsida. Ze severní strany je druhé nádvoří uzavřeno vysokou čtyřhrannou budovou, původního gotického paláce, později využívaného jako sýpka. V podzemí této budovy bývala dříve hladomorna. K této budově směrem na západ se roku 1928 přistavil nový špýchar, který na starší budovu plynule navazuje. V bezprostřední blízkosti těchto budov se našly roku 1668 za opata Franka hromadné hroby, které dle stylu pohřbívání pravděpodobně spadají do pravěkých dob. Na levé straně od této budovy se nachází vstup směrem na hřbitov a ke kostelu sv. Jiljí (Kytka, 1940).

Obr. č. 4: Druhé nádvoří 40. - 50. léta 20. století (sbírka NPU, poskytnuto Strahovským klášterem, 2015)

3.6.6. Klášterní zahrada

Celková výměra zahradnický upravených klášterních prostorů činí kolem 4,3 ha. První nádvoří se rozkládá na ploše 0,24 ha, rajský dvůr na 0,06 ha, děkanská zahrada zaujímá 0,41 ha, a park Bažantnice 3,6 ha. První nádvoří je po rozsáhlé revitalizaci ve velmi dobrém stavu. Prostor rajské zahrady je prozatím po prováděných archeologických výzkumech bez jakýchkoliv úprav, totéž platí i pro děkanskou zahradu. Park Bažantnice byl stabilizován v letech 2001 až 2002 a před dvěma lety prošel značnou revitalizací, která se zaměřila na odstranění nevhodných dřevin a znovuobnovení průhledů směřující na církevní stavbu, dále na osazení travnatých ploch cibulovinami. Také byly do parku umístěny žulové plastiky, díla z mezinárodního sochařského sympózia, které se zde konalo v 90. letech minulého století.

První zmínky o vývoji klášterních zahrad pocházejí ze 17. a 18. století, během kterého se v areálu kláštera uskutečnily četné přestavby a úpravy, při nichž došlo ke zformování centra kláštera s rajským dvorem, děkanské zahrady a na ni navazující hospodářskou část. Mimo duchovní povinnosti bylo nedílnou součástí života řeholníku práce na bylinkových, užitkových, ale i okrasných zahrádkách, na polích a v lesích. Milevští řeholníci pěstovali také ovocné stromy, víno i chmel. Rozsah kláštera a okolních ploch pěkně zachycují dobové rytiny, především „Pohled na klášter z Hůrek“ na rytině od mědirytce Marka Mullera z roku 1721. Originál této rytiny je vystaven ve strahovské obrazárně a jedná se nejstarší dochované vyobrazení Milevska vůbec.

jasanů, kaštanů, bříz, smrků, jedlí, borovic, či střemch a hlohů ve spojení s travnatými plochami, aby byly dodrženy pěkné průhledy na klášter. Park založil zahradník Josef Vlasák, kterého následně nahradil Josef Kytka, jenž v parku zřídil schůdné procházkové cesty a ovocnou školku. O zdokonalování parku se zasloužili především opati Bruno Sauer a Ivan Kitzberger (Kytka, 1940).

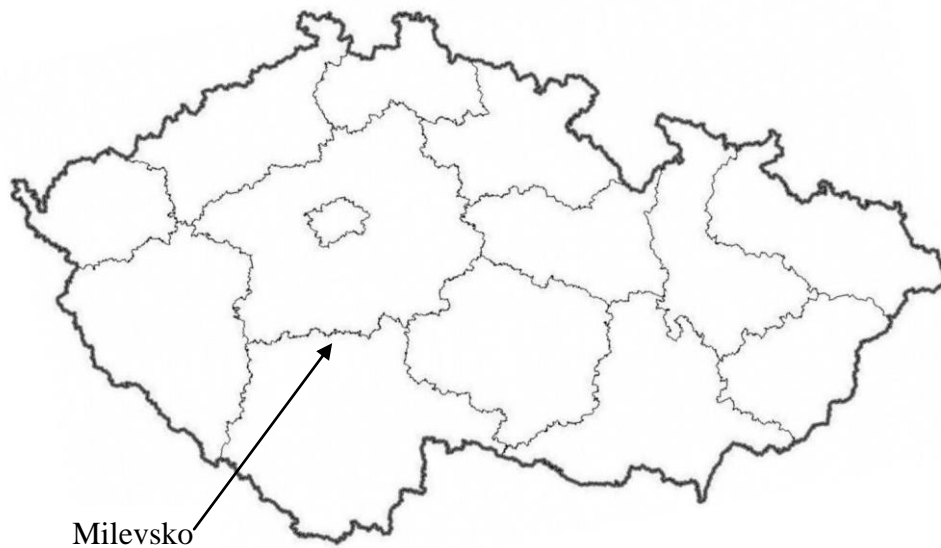
Dva velmi charakteristické zahradní prostory, které jsou dochovány přímo v klášterním areálu, jsou rajský dvůr a děkanská zahrada. Rajský dvůr, jenž je ze tří stran lemován konventem se zazděnými arkádami, je situován jižně od kostela Navštívení Panny Marie. Archeologický průzkum rajského dvora, který smazal jeho jednoduché zahradní úpravy, proběhl v 90. letech 20. století. Po výkopech se plocha zahrady pouze urovnala a dala se zatrávnit. Ponechán je zde jeden strom druhu *Taxus baccata*.

Děkanská zahrada se nachází za budovou děkanství a ohradní zdi hřbitova obklopujícího kostel sv. Jiljí. Zahrada trojúhelníkovitého tvaru měla užitkový charakter. V přední části byly pěstební záhony, na ně navazoval ovocný sad, před nímž vymezovaly dvě řady vysokých zeravů uzavřený meditační prostor. (Pavlátová, 2004). Dnes leží děkanská zahrada ladem. Jelikož se jedná o velmi důležitou archeologickou lokalitu a očekávají se zde významné nálezy, jsou veškeré zahradnické úpravy pro možnost poškození artefaktů nacházejících se v půdě prozatím zakázány. Ve středověku se v těchto prostorách nacházela výrobní část kláštera, konkrétně stavební huť, kde se vyráběly různé keramické stavební součásti jako například slavné milevské keramické dlaždice s vzácnými motivy (Klášter Milevsko, n. d.).

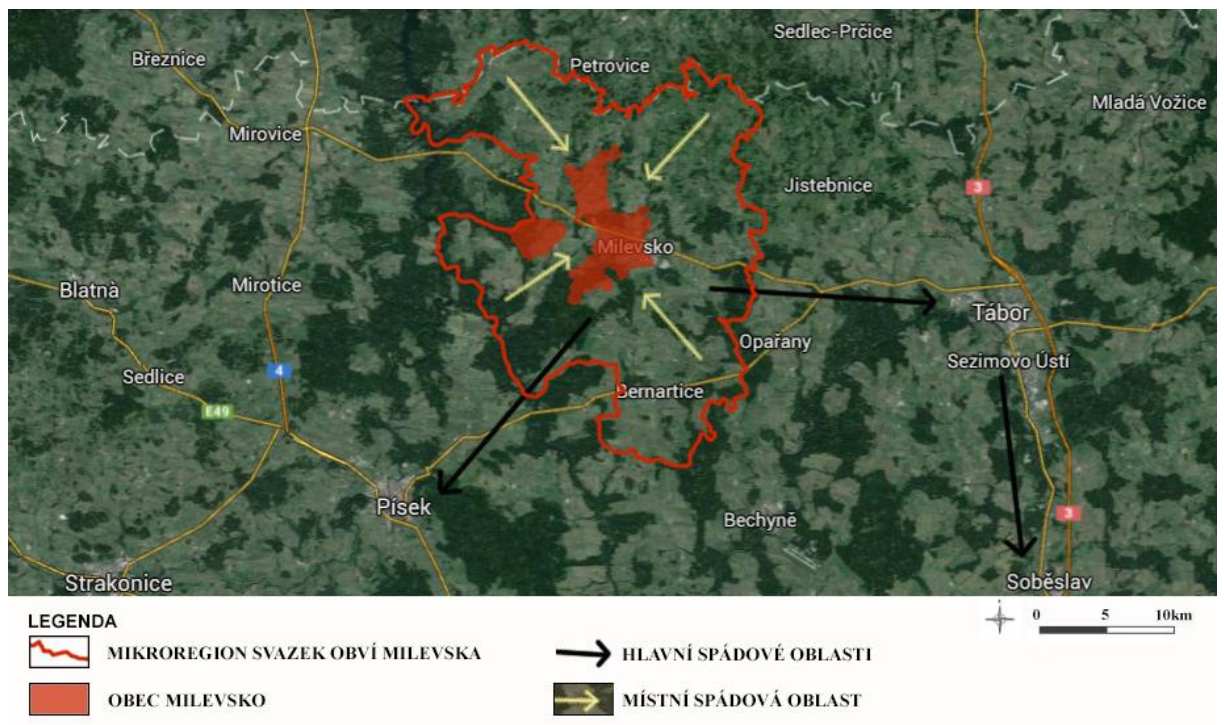

4. Zhodnocení podkladových údajů

4.1. Širší územní vztahy Milevska

Mapa č. 2: Milevsko v rámci České republiky (<http://enviregion.cz/mapa-kraje.jpg>)

Mapa č. 3: Širší vztahy mikroregionu Svazek obcí Milevska (<http://www.google.cz>)

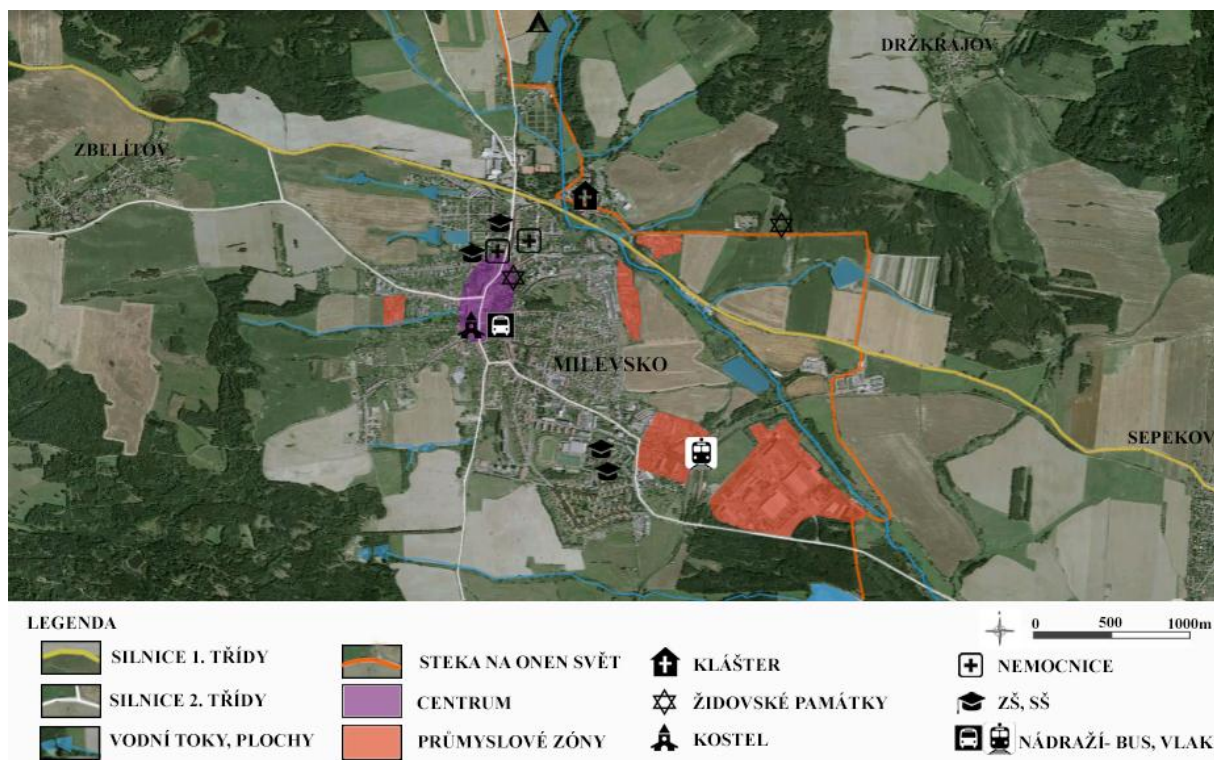
Město Milevsko se nachází na severu Jihočeského kraje v okrese Písek. Největšími sídly v okolí jsou Tábor, vzdálený přibližně 20 km východně od Milevska, a Písek, nacházející se také cca ve vzdálenosti 20 km, avšak jihozápadně od řešeného území. Tato města jsou spolu se Soběslaví hlavními spádovými oblastmi mikroregionu. Milevsko se skládá ze dvou katastrálních celků, které spolu nesousedí a rozkládají se na ploše 42,49 km². Počet obyvatel ke dni 1. 1. 2013 byl 8 724.

Milevsko je součástí mikroregionu Svazek obcí Milevska, který čítá kromě řešeného území městys Sepekov a 23 obcí. Mikroregion byl založen roku 1997 za účelem zvýšení ekonomického a sociálního rozvoje obcí. Dnes v tomto mikroregionu žije kolem 20 000 obyvatel. V rámci mikroregionu a ve spolupráci se dvěma dalšími vznikla během let 2009 až 2011 turistická stezka s názvem Na onen svět. Trasa je dlouhá 66 km a patří v nejdélším v České Republice. Jak název napovídá, jedná se o stezku využívající lokální mystické a legendární prvky. Trasa vede z vrchu Semenec u Týna nad Vltavou, kde se dříve nacházelo městské popraviště nesoucí název Na spravedlnosti. Dále se stezka klikatí údolím řeky Lužnice přes Bechyni, Milevsko a končí v osadě Onen Svět na Kovářsku. Trasa má za úkol seznámit zájemce s typickou jihočeskou krajinou, ale zároveň informovat o místních historických a kulturních památkách.

Pro rok 2015 plánuje Svazek obcí Milevska pořídit svým dvanácti členským obcím nový mobiliář, například lavičky, odpadkové koše či květníky. V dalších letech bude doplněn nový mobiliář i do ostatních obcí. Také mohou obce v rámci mikroregionu využívat zdarma kompostéry na biologický odpad, které se díky tomuto kroku staly velmi oblíbenými.

Současně je Milevsko obcí s rozšířenou působností a zároveň obcí s pověřeným úřadem pro dalších 25 obcí v okolí. Jedná se tudíž o spádovou oblast v rámci mikroregionu.

Největšími turistickými lákadly v okolí Milevska je zámek Orlík ležící při Vltavě poblíž Kostelce nad Vltavou. Dále hrad Zvíkov nad soutokem Vltavy a Otavy na Orlické přehradě, která je sama o sobě vyhledávaným místem pro rekreaci. Velmi významná historická památka se však nachází hned ve vedlejší vesnici Sepekově. Jedná se o jednu z nejstarších osad, jež byla lokalizována na jihu Čech. Svou výjimečnost však Sepekov nese pro deskový obraz Panny Marie Sepekovské jako assumpty, nacházející se v kapli kostela Panny Marie, jenž se stal pro svou památku poutním místem.

Mapa č. 4: Obec Milevsko (<http://www.google.cz>)

Město Milevsko se ze severu na jih rozprostírá v délce téměř 3 km. Ze západu je sevřeno vrchy Netušil, Šibenný vrch a Zvíkovcem o nadmořské výšce kolem 530 m. n. m. Nadmořská výška Milevska klesá od jihu na sever. Náměstí se nachází ve výšce 458 m. n. m., milevský klášter je o 17 metrů níže (Kytka, 1940). Z mapy je zřejmé, že se v katastrálním území vyskytuje rozsáhlá síť potoků a rybníků, jež je typická pro jihočeskou krajinu.

Jižním okrajem zastavěného území Milevska prochází železniční trať Tábor - Ražice, jejíž provoz byl zahájen roku 1889. Jedná se o jednokolejnou trať. Železniční stanice v Milevsku se nachází v těsné blízkosti průmyslové zóny společnosti ZVVZ, jež se zabývá vzduchotechnickými zařízeními. Od vlakového nádraží po cestě směrem ke klášteru je nedaleko náměstí Eduarda Beneše umístěno autobusové nádraží. Pro současný provoz je nádraží naddimenzované, uvažuje se tudíž o výstavbě nového a menšího, vhodnějšího pro aktuální autobusovou dopravu. Městem prochází silnice I. třídy, která zajišťuje spojení mezi Táborem a Plzní.

Přes silnici od autobusového nádraží se tyčí kostel sv. Bartoloměje. Byl postaven roku 1866 jako projev díků za nezdařilý atentát, který byl spáchán na císaře Františka Josefa I. Za kostelem se nachází barokní kaple zasvěcená svatému Janu Nepomuckému. Ve městě jsou dochovány židovské památky, které připomínají židovskou komunitu, jež zde žila do druhé světové války. Jsou zde pozůstatky po staré synagoze nacházející se poblíž nové, která je

zakreslena na mapě v centru města. Nedaleko od města, na vršku nazývajícím se Na Židovně, leží židovský hřbitov s 200 náhrobky a obřadní síní. Milevský klášter je umístěn v severní části zastavěného prostoru.

Od kláštera severním směrem u vrchu Kuřinec mezi Korunským rybníkem a rybníkem Váša se nachází kemp Vášův mlýn.

Obr. č. 6: Kemp Vášův mlýn (Čižmárová, 2014)

4.2. Historické vývoj

4.2.1. Historický vývoj Milevska

Mapa č. 5: I. Vojenské mapování 1764-1768 a 1780-1783 (<http://oldmaps.geolab.cz>)

Mapa č. 6: II. Vojenské mapování 1836-1852 (<http://oldmaps.geolab.cz>)

Mapa č. 7: III. Vojenské mapování 1877-1852 (<http://oldmaps.geolab.cz>)

Mapa č. 8: TOPO S-1952 (<http://archivnimapy.cuzk.cz>)

Mapa č. 9: Současná situace (<http://www.google.cz>)

Podle posledních archeologických nálezů se předpokládá, že oblast dnešního města byla osídlena již ve starší době kamenné. Během stěhování národů se na území Milevska usadili Slované, kteří vytlačili původní obyvatel, což dokládají nálezy pocházející z 8. století.

První písemná zmínka o Milevsku pochází z roku 1184 a pojednává o založení kláštera. Město Milevsko se vyvinulo z poddanské osady, která ležela jihozápadně od kláštera. Ve 14. století dostala osada právo volit rychtáře a konšely. Název Milevsko se poprvé v listinách objevil 28. 8. 1438. Město bylo vždy závislé na klášteře a pánech, pod kterými se právě nacházelo. Milevsko se jakožto katolické město stalo v 15. století cílem husitských nájezdů. Po vyrabování a vypálení kláštera roku 1420 se město i nadále potýkalo s různými pohromami, nedostatky a požáry. Z tohoto důvodu mu byla od držitelů poskytnuta řada výhod a privilegií, například obchod se solí, várečné právo či právo přestěhovat se. Po bitvě na Bílé Hoře roku 1620 byl majetek milevského kláštera nejprve zabaven, ale nakonec byl předán do rukou Strahovského kláštera. Tehdejší strahovský opat Kašpar z Questenberka ještě téhož roku zrušil privilegia Milevska a od této chvíle až do roku 1784 se vedly neustálé spory o práva mezi církví a měšťanstvem. Během 17. a 18. století, vzhledem k válkám a morovým epidemiím, docházelo k postupnému úpadku města. Až do počátku 20. století

patřilo Milevsko k jedné z nejhudších oblastí v zemi. V roce 1930 bylo v Milevsku evidovaných 654 domů a 3 298 obyvatel (Kytka, 1940).

Milevsko leželo vždy stranou velkých komunikačních spojek. Za starých dob zde neprocházela ani žádná z hlavních zemských stezek, pouze boční stezka milevská spojující stezku lineckou se stezkou vitorazskou. Vitorazská trasa vedla z Vitorazska, ležícího na pomezí jihočeského Novohradska, Třeboňska a dolnorakouského Waldviertelu do středních Čech. Linecká stezka spojovala rakouské město Linec s Prahou. Milevská stezka odbočovala od linecké v Mirovicích, vedla k Vltavě směrem, kde později vznikl hrad Orlík a poté přes Kostelec nad Vltavou do Milevska, dále na Sepekov a Bechyni, přes Lužnici do Soběslavi k vitorazské stezce. Na historických snímcích je dobře patrné, že od II. vojenského mapování se hlavní trasou stala cesta, vedoucí stejně jako stezka Milevská z Mirovic, avšak od Milevska pokračující směrem do Tábora, na místo do Soběslavi. V této době je to nejfrekventovanější tah vedoucí přes Milevsko a zároveň jediná silnice I. třídy. Místní cestní síť se z historického pohledu spíše neměnila.

Největší změny krajinného rázu jsou viditelné mezi I. a II. vojenským mapováním, kdy v roce 1840 došlo k protržení hráze rybníků situovaných u kláštera a tyto vodní prvky již nebyly nikdy obnoveny. Na místě severně položeného rybníka se nyní nachází park Bažantnice. Zbylá rybníční síť se do této doby dochovala téměř v nezměněném stavu. U kláštera se nacházejí čtyři rybníky: Horní Žabinec, Dolní Žabinec, Bašta a Kuchyňka, který je situován v těsné blízkosti hřbitovní zdi při kostelu sv. Jiljí.

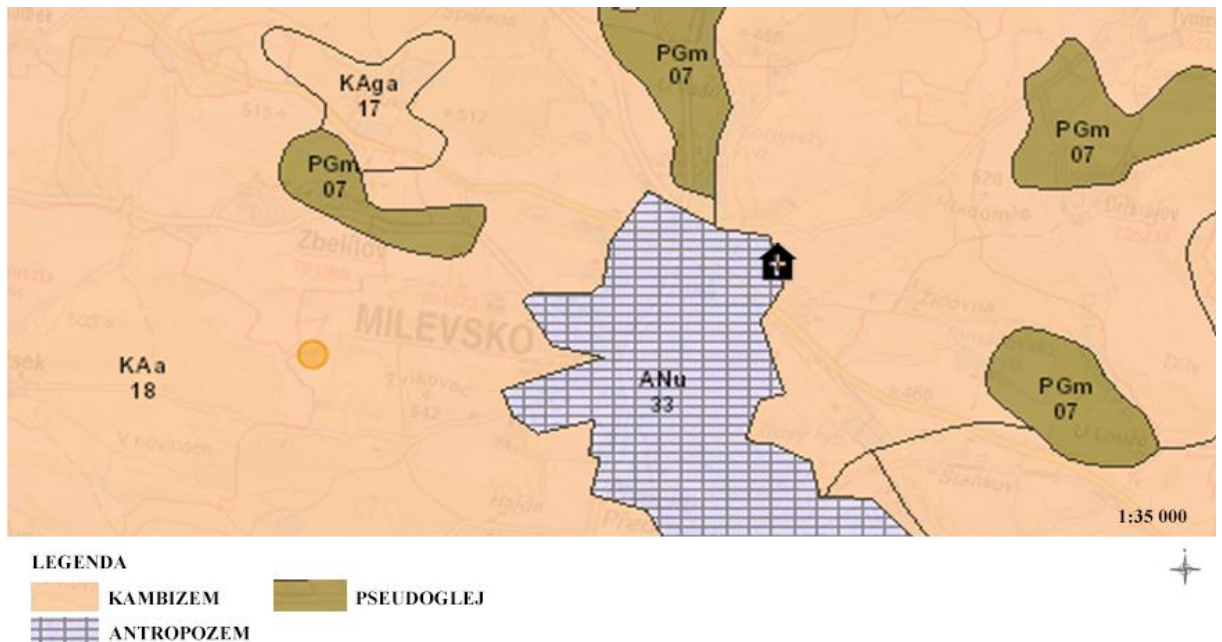
Tvar zastavěné části Milevska si do 50. let 20. století zachovával svůj původní protáhlý tvar kolem místní komunikace vedoucí ze severu na jih. Největší vývoj Milevska proběhl za posledních 60 let, kdy se plocha zastavěného území zvětšila až trojnásobně. Při severní hranici parku Bažantnice byly vystavěny tenisové kurty. Za tenisovými kurty se nachází venkovní koupaliště, na které plynule navazují sádky patřící Rybníkářství Třeboň. Naproti kurtům přes silnici došlo k výstavbě průmyslového areálu. Park Bažantnice stále částečně izoluje klášter od ostatní zástavby a díky kterému si klášter zachovává svůj genius loci.

4.3. Přírodní podmínky

4.3.1. Geografie a pedologické podmínky

Milevský kraj je mírně zvlněná pahorkatina z žulového a rulového podloží, jejíž nadmořská výška se pohybuje mezi 400–750 m. Nejnižším bodem je koryto řeky Vltavy, nejnvýše položeným bodem je vrch, na němž se nachází obec Chyšky. Povodím potoků a řek tekoucí územím Milevského kraje jsou řeky Vltava a Lužnice (Kytka, 1940).

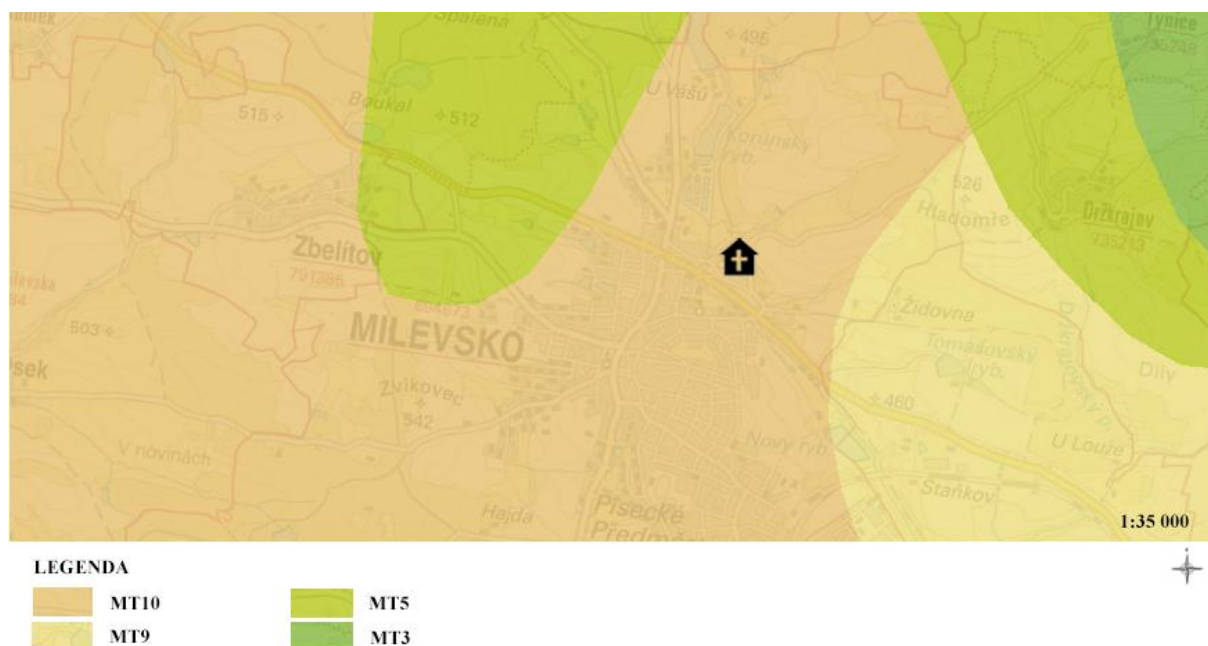
Milevsko se nachází z pohledu geografického členění v Česko-moravské soustavě, jejíž podsoustavou je největší pahorkatina na území České republiky, tzv. Středočeská. Řešené území se dále řadí do celku Táborské pahorkatiny, jehož podcelkem je pahorkatina Písecká. Geomorfologický okrsek, jakožto nejnižší úrovní geografického členění, je Bechyňská pahorkatina.

Mapa č. 10: Pedologické podmínky Milevska (<http://mapy.nature.cz>)

Vyčleníme-li urbánní substráty, které jsou zajisté z velké míry ovlivněny antropogenní činností, nacházelo by se Milevsko na dvou půdních typech. Prvním typem jsou kyselé kambizemě a lehké svahoviny kyselých žul a blízkých hornin. Kambizemě jsou hnědé půdy, typické svým kambickým B horizontem, kde probíhá změna bez iluviace. Pro svou vysokou pórovitost, ale zároveň schopnost přeměny na jíl jsou často využívány zemědělsky. Druhým půdním typem na řešeném území jsou modální pseudogleje, konkrétně polygenetické hlíny a glaciální uloženiny. Tyto půdy jsou charakteristické pro svůj vysoký podíl jílovitých částic, jsou tedy méně úrodné a využívají se spíše pro trvale travní porosty či na zalesnění.

4.3.2. Klimatické podmínky

Mapa č. 11: Klimatické podmínky Milevska (<http://mapy.nature.cz>)

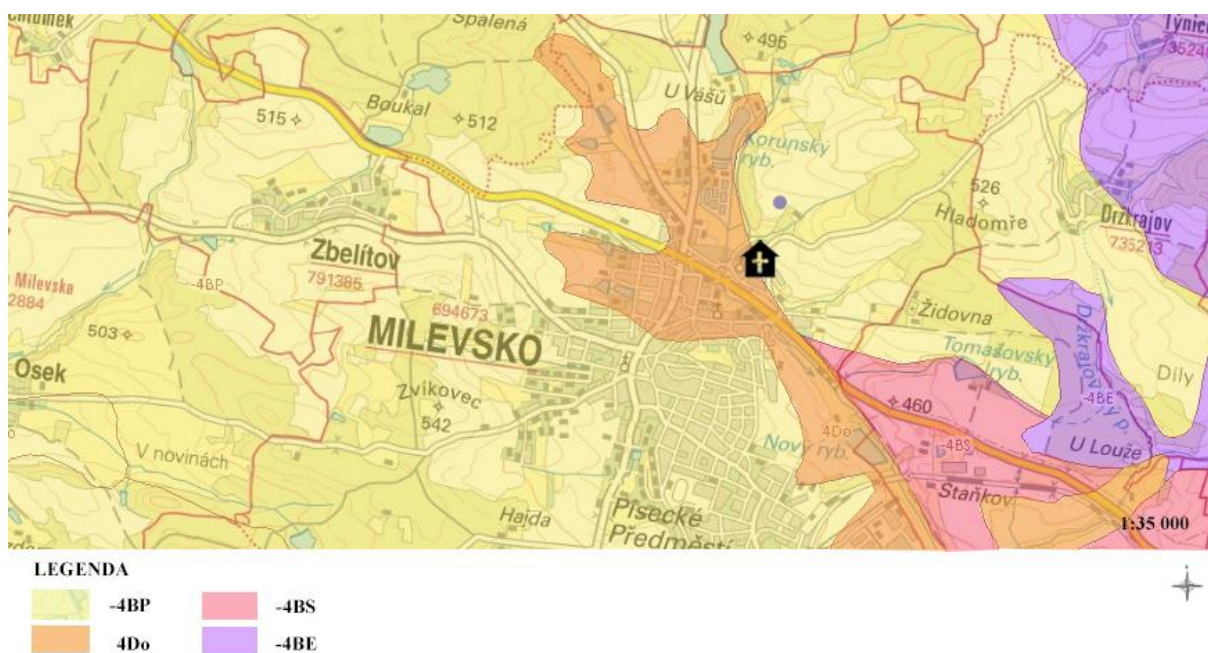
Zájmové území milevského kláštera náleží do klimatické oblasti MT10 vyznačující se dlouhým létem - teplým a mírně suchým, krátkým přechodným obdobím s mírně teplým jarem a mírně teplým podzimem, krátkou zimou -mírně teplou a velmi suchou, s krátkým trváním sněhové pokrývky (Quitt, 1971).

Tabulka č. 1. Obecné charakteristiky pro klimatickou oblast MT10 (Quitt, 1971)

Obecné charakteristiky pro klimatickou oblast MT10	
Počet letních dnů	40 až 50
Počet dnů s průměrnou teplotou 10 a více	140 až 160
Počet mrazových dnů	110 až 130
Počet ledových dnů	30 až 40
Průměrná teplota v lednu	-2 až -3
Průměrná teplota v červenci	17 až 18
Průměrná teplota v dubnu	7 až 8
Průměrná teplota v říjnu	7 až 8
Průměrný počet dnů se srážkami 1mm a více	100 až 120
Srážkový úhrn ve vegetačním období	400 až 450
Srážkový úhrn v zimním období	200 až 250
Počet dnů se sněhovou pokrývkou	50 až 60
Počet dnů zamračených	120 až 150
Počet dnů jasných	40 až 50

4.3.3. Biogeografické podmínky

Mapa č. 12: Biogeografické podmínky Milevska (<http://mapy.nature.cz>)

Město Milevska se nachází v hercynské podprovincii, zahrnující západní a centrální část střední Evropy, která je ovlivněna především geologicky starým podložím Českého masívu. Tato oblast je většinou pokryta pískovci, jílovci a opukami, na kterých se zpravidla vyvinuly živinami chudší půdy. Charakteristické jsou pro hercynskou podprovincii také rozseté hadcové ostrůvky. Individuální jednotkou biogeografického členění krajiny na regionální úrovni je pro Milevska Bechyňský bioregion, který se nachází na severu jižních Čech a shoduje se s geomorfologickým celkem Táborské pahorkatiny. Tento bioregion je tvořen plošinami a hřbety, které jsou rozčleněny údolím Vltavy a jejich přítoků. Převažuje zde 4. stupeň bučin a 3. dubo-bukový stupeň. Podkladem jsou převážně migmatity, migmatizované ruly a na severu pararuly. Typická nadmořská výška bioregionu se pohybuje mezi 400 až 500 m. n. m. V dnešní době v Bechyňské bioregionu převažují smrkové a borové monokultury, v údolích řek je však stále možné nalézt přirozené bučiny.

Dvě hlavní biochory pro katastrální území Milevska jsou -4BP Rozřezané plošiny na neutrálních plutonitech v suché oblasti a 4Do Podmáčené sníženiny na kyselých horninách. Biochora -4BP, zabírající větší část řešeného území. Typ biochory -4BP se nachází výhradně v níže položených pahorkatinách ve srážkovém stínu za vrchovinami. Reliéf je tvořen tektonicky zdviženou plochou pahorkatinou, do které se zařizly vodní toky a vytvořily tak údolí hluboká do 60 m. Charakteristická je pro tento typ biochory také přítomnost drobných kamenolomů. Typ biochory 4Do se rozprostírá především na tektonicky zdvižených

plošinách. Jsou pro ni typické velmi ploché deprese, vlivem kterých se zde vyskytují výrazné teplotní inverze, a ty v kombinaci s vlhčími půdami vytvářejí časté mlhy (Culek, 1996).

4.3.4. Biotop a potenciální přirozená vegetace

Mapa č. 13: Potenciální přirozená vegetace Milevska (<http://mapy.nature.cz>)

Klimaxovou vegetací na území Milevska by byla převážně biková a jedlová bučina, v menší míře lipová bučina s lípou srdčitou.

Biková a jedlová doubrava (*Abieti Quercetum*) s dominantním *Quercus petraea* se vyznačuje slabou příměsí až dokonce absencí listnatých stromů jako *Betula pendula*, *Fagus sylvatica*, *Carpinus betulus* či *Tilia cordata*. *Quercus robur* se vyskytuje pouze ve vlhčích oblastech. Keřové patro je slabě vyvinuto, objevuje se v něm především *Frangula alnus* a *Juniperus communis*. Bylinné patro určují zpravidla acidofilní druhy, mechový porost je druhotně velmi pestrý. Biková a jedlová doubrava je typickým společenstvím pro substráty chudé na živiny.

Lipové bučiny s lípou srdčitou (*Tilio cordatae- Fagetum*) jsou tvořeny v první řadě stromovým a bylinným patrem. Keřové a mechové patro se vyskytuje jen velmi nahodile. Ve stromovém patře dominuje *Fagus sylvatica* s příměsí *Carpinus betulus*, *Tilia cordata* a *Quercus petraea*. Pro jednotku lipové bučiny s lípou srdčitou je charakteristická vysoká stálost *Dentaria bulbifera*. Tato jednotka se nejčastěji nachází v submontánním stupni v nadmořské výšce kolem 400 – 500 m (Neuhäuslová, 1998).

4.3.5. Fytogeografické podmínky

Obec Milevsko spadá do fytogeografické oblasti Mezofytika, která tvoří přechod mezi teplomilnou a chladnomilnou květenou a zabírá největší část území České republiky. Zahrnuje stupeň suprakolinní (kopcovinný) a submontánní (podhorský, vrchovinný). Podoblastí neboli fytogeografickým obvodem této oblasti je Českomoravské mezofytikum, tvořící 63 okresů. Podokres, do něhož spadá milevský klášter i samotná obec, se nazývá Sedlčansko-milevská pahorkatina a spolu s Tábořsko-vlašimskou pahorkatinou je součástí okresu Votická pahorkatina, nesoucí kód 42 (AOPK, 2012).

5. Vlastní projekt

5.1. Současný stav druhého nádvoří

5.1.1. Popis současného stavu

viz příloha č. 1.

Druhé nádvoří se nachází v jihovýchodní části areálu kláštera. S prvním nádvořím ho propojuje brána pod prelaturou, na kterou z pravé strany navazuje budova bývalého pivovaru. Rekonstrukce této budovy, plánovaná v blízké době, by měla zahrnovat obnovu menšího klášterního pivovaru s možností ubytování. Součástí pivovaru by měla být restaurace, která by poskytovala možnost venkovního posezení na zahrádce umístěné na druhém nádvoří. S pivovarem sousedí budova bývalého ředitelství lesní správy, která prošla během let 2011 až 2012 rozsáhlou revitalizací a do které se roku 2013 přestěhovalo Milevské muzeum, které dokumentuje především dějiny města Milevska a jeho kláštera. Na muzeum navazuje budova bývalého renesančního zámečku, jehož součástí je brána spojující druhé a třetí nádvoří. Renesanční zámeček je v dnešní době v rekonstrukci, po které by měl být využíván jako správa lesů, které klášter získal v restituci. Zámeček sousedí s budovou, jež bývala dříve využívána pro hospodářské účely. Její budoucí využití není jisté. Původně se diskutovalo o stacionáři. Z tohoto plánu však sešlo a nyní se uvažuje o střední škole zdravotně - sociálního zaměření s internátem. Kraj však odmítl školu akreditovat, takže pravděpodobně i tato vize nebude realizována. Budova uzavírající druhé nádvoří ze severu byla původně gotickým palácem, který byl později využíván jako sýpka. Plány na využití této stavby jsou zatím v diskuzi, jeden z nich navrhoval zřízení restaurátorské školy. Druhé nádvoří z protilehlé strany uzavírá románský konvent, který se nachází jižně od baziliky. Konventní budovy spolu s bazilikou a rajskou zahradou tvoří srdce kláštera. Zde řeholníci v minulosti trávili většinu svého času. V pozdějších letech byl však konvent přeměněn na hospodářské budovy a zázemí pro klášterní pivovar. Rajská zahrada i konvent by v blízké době měly projít rekonstrukcí.

Dostupnost klášterního areálu je v dnešní době umožněna pomocí čtyř vstupů. Hlavní vchod na dvůr vede z prvního nádvoří bránou pod prelaturou. Druhý vstup na řešené území, směřující z betonového nevzhledného parkoviště, se nachází v severní části tohoto prostoru a je volně přístupný. Další dva vstupy vedou směrem k hospodářským budovám třetího nádvoří. První vchod v severní části, který je umožněn pomocí branky v klášterní zdi, je v současnosti

uzavřen a je využíván pouze řeholníky kláštera. Spojení veřejnosti s východní částí areálu zajišťuje brána, která je součástí bývalého renesančního zámku.

Na druhém nádvoří se nenachází žádná hodnotná zeleň. Cestní síť od okolních budov odčleňuje pouze plochy trávníku, který vzhledem k probíhajícím rekonstrukcím není v příliš vzhledném stavu. Jediným okrasným vegetačním prvkem je pás červených a žlutých růží vysázený v prostoru před bývalým gotickým palácem. Vyježděné a vyšlapané cesty jsou vytvořeny podle hlavních směrů tras návštěvníků a místních obyvatel. V současné době je pouze před Milevským muzeem vydlážděný dvoumetrový pruh cesty, který dále pokračuje mlatovou cestou.

Hodnotnými historickými architektonickými prvky nacházejícími se na druhém nádvoří jsou zbytky kašny pocházející z 18. století a pozůstatky zídky, která dříve řešila svah členící prostor kolem kašny a prostranství před bývalou budovou sýpky. Jsou to jediné artefakty, které poukazují na původní vzhled nádvoří.

5.1.2. Fotografická dokumentace

Obr. č. 7: Druhé nádvoří od prelatury (Čižmárová, 2014)

V dnešní době druhé nádvoří neobsahuje žádné architektonické ani vegetační úpravy. Uprostřed nádvoří se nachází zbytky původní kamenné kašny. Přirozeně vytvořená cesta, sloužící jak pro pěší tak pro automobily, je místy vysypaná štěrkem. Fotografie je pořízena z míst průchodu pod prelaturou, který zajišťuje spojení prvního a druhého klášterního nádvoří. Z levé strany fotografii rámuje budova konventu, z pravé strany jsou to stavby bývalého pivovaru a lesní a pozemkové správy. Naproti prelatuře se nachází bývalý renesanční zámek a hospodářské budovy.

Obr. č. 8: Budova bývalého pivovaru a prelatury (Čižmarová, 2014)

Před rokem byla dokončena barokního úprava prelatury. Došlo především k zrekonstruování střechy, která se nacházela v havarijním stavu, ale také k opravě omítky a průjezdu na druhé nádvoří. Barokní prelatura by od letošního roku měla být součástí expozice druhého klášterního okruhu. V její přízemní části se pořádají výstavy, v budoucnu by mohla být součástí i kavárna. Na prelaturu po levé straně navazuje bývalý klášterní pivovar. Hlavním plánem na budoucí využití této budovy je její funkční obnova.

Obr. č. 9: Milevské muzeum a budova bývalého pivovaru (Čižmárová, 2014)

Milevské muzeum se původně nacházelo na prvním nádvoří v prostorách prelatury. Po rekonstrukci budovy bývalé lesní a pozemkové správy, bylo muzeum před dvěma lety přesunuto na druhé nádvoří. Budova dnešního městského muzea je s prelaturou jediným zrekonstruovaným objektem na druhém nádvoří. Další opravy budov právě probíhají nebo jsou v plánu.

Obr. č. 10: Bývalý renesanční zámeček (Čižmarová, 2014)

Na budově bývalého renesančního zámečku jsou ještě dodnes patrné zbytky psaníček. Nejstarší částí zámečku je objekt s průjezdem, pocházející z 16. století, který sloužil jako hospodářský vjezd na druhé nádvoří. V dobách, kdy klášter vlastnila šlechta, postavila si k tomuto průjezdu po pravé straně své panské sídlo. Využití renesančního zámečku bylo v následujících letech správní a hospodářské. Z roku 1838 pochází malá přístavba, která pravděpodobně sloužila jako byt vrátného. Zámeček by po rekonstrukci, jež bude dokončena tento rok, měl sloužit jako budova lesní správy kláštera. Některé prostory budovy by také mohly být nabídnuty muzeu jako depozitáře nebo kanceláře.

Obr. č. 11: Druhé nádvoří od Milevského muzea (Čižmárová, 2014)

Druhé nádvoří pokračuje směrem od Milevského muzea ke gotickému paláci, později sloužícímu jako sýpka, který uzavírá tento prostor. Využití sýpky po plánované rekonstrukci ještě není zcela zřejmé. Z levé strany toto úzké prostranství ohraničuje budova konventu s románskou kaplí sousedící s presbytářem kostela Navštívení Panny Marie. Na pravé straně se nacházejí hospodářské budovy, před kterými je možné spatřit pozůstatky kamenné zídky.

Obr. č. 12: Hospodářské budovy (Čižmarová, 2014)

Na tomto prostranství naproti bazilice stávala dříve menší hospodářská budova, která byla před pár lety zbourána. Dnes je tento prostor nevyužívaný a skýtá mnoho možností na jeho budoucí uplatnění.

Obr. č. 13: Hospodářské budovy od parkoviště (Čižmárová, 2014)

Za kostelem Navštívení Panny Marie se nachází parkoviště, na jehož hranici druhé nádvoří končí. S tímto parkovištěm dále sousedí hřbitov u kostela sv. Jiljí a hospodářské budovy. Během léta na ploše před bývalým gotickým palácem vykvetou růže pestrých barev, které jsou jediným zpestřením a oživením řešeného prostoru. Za tímto záhonem je pro odpočinek postaven dočasný altánek.

5.2. Východiska pro návrh plynoucí z předešlých kapitol

Klášter je i v dnešní době, kdy dochází všeobecně k velkému rozpínání zastavěného území směrem od centra bez ohledu na původní tvar města či vesnice, odčleněn od okolních staveb vegetací. Tím si udržel jakousi tajemnost, která je znatelná ještě před vstupem mezi jeho zdi. Kolem kláštera prochází také nejdelší turistická stezka v České republice, která vznikla v rámci tří mikroregionů s poetickým názvem Na Onen Svět.

Milevský klášter se nachází ve výšce 448 m. n. m. a z klimatického hlediska spadá v rámci mírně teplých regionů České republiky do oblasti MT10. I přesto, že se jedná o teplejší oblast a klášterní zdi a okolní budovy zmírňují zimní mrazivé větry, bylo by dobré se pro výběr budoucí vegetace s ohledem k vyšší nadmořské výšce vyvarovat dřevin a bylin výrazně teplomilných. Jejich použití je možné jen pro sezónní účely.

„Historická zahrada je architektonická a vegetační kompozice, jež je z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významná. Jako taková je považována za památku.“ (The Florence Charter, 1981). Klášter v Milevsku je od roku 2008 zahrnut mezi národní kulturní památky České republiky, které jsou nejvýznamnější součástí kulturního bohatství národa. Před zahájením realizace veškerých úprav druhého nádvoří je nutné si opatřit závazné stanovisko orgánu památkové péče.

Kromě prvního nádvoří a parku Bažantnice vyžadují ostatní klášterní zahradní plochy celkovou revitalizaci, prováděnou postupně v návaznosti na ukončené archeologické výzkumy a stavební práce. První i druhé nádvoří jsou široké veřejnosti volně přístupné, stejně jako městský park Bažantnice, který dnes slouží ke krátkodobé rekreaci. Rajský dvůr a děkanská zahrada jsou pro veřejnost nepřístupné. Jediným klášterním prostorem s plánovanou revitalizací, kde ještě neproběhl archeologický výzkum je právě řešený prostor druhého nádvoří. Tento průzkum může značně ovlivnit budoucí možnosti architektonických úprav klášterního dvoru. Dalším činitelem ovlivňujícím budoucí vzezření druhého nádvoří je vzhled a využití budov, které prostor uzavírají.

Úprava druhého nádvoří bude vycházet z pravidel tvoření středověkých románských zahrad zakládaných kolem klášterů. Z historických dokumentů vztahujících se ke druhému nádvoří nejsou dochovány víceméně žádné plány, mapy či vyobrazení, ze kterých by bylo možné vycházet. Jediným dohledaným historickým snímkem zachycujícím stav klášterního nádvoří je obr. č. 4., na kterém je vyobrazena barokní prelatura s budovou bývalého pivovaru, část konventu a kašna v popředí. Fotografie pochází pravděpodobně ze 40. - 50. let 20. století. Na snímku kašně dominuje náletová *Betula pendula*, v doprovodu s jehličnany a převislými

dřevinami. Před kašnou se nachází pítka s pěti kamennými sedátky. U jednoho ze sedátek je patrná bílá slípka, která podtrhuje dřívější hospodářské využití druhého nádvoří. V dnešní době je jediným dochovaným prvkem nádvoří, spolu se zbytky kamenné zídky, právě zmiňovaná kamenná kašna, která je však ve velmi bezútesném stavu.

Navrhované architektonické řešení druhého nádvoří bude dodržovat pravidelnost, skromnost, střídmost a zároveň i uzavřenost středověkých zahrad. O pravidelnost by se měla zasloužit navrhovaná cestní síť vytvořená pomocí rovných os, společně s travnatými plochami ohraničenými nízkými plůtky bylin či dřevin. Navrhovaný sortiment, výběr materiálu cestní sítě a zároveň jednoduchý mobiliář by měl zachovávat střídmost nádvoří. Uzavřenost klášterního prostoru zajišťují okolní budovy a klášterní zdi, které ho ohraničují.

Milevský klášter je charakteristický svou velkou úctou k Panně Marii. Pro výběr rostlinného sortimentu použitého na druhé nádvoří by měly být upřednostňovány druhy se symbolickým významem vztaheným k mariánskému kultu. Do volné půdy je vhodné vybírat především domácí druhy. U kbelíkových rostlin, charakteristických svým sezónním efektem, mohou být zvoleny i druhy cizokrajné.

Potenciální přirozená vegetace Milevska by měla být v návrhu zohledněna, následování jejího druhového složení by však nemělo být prioritním cílem návrhu.

Vzhledem k probíhajícím i plánovaným rekonstrukcím okolních budov je pravděpodobné, že se druhé nádvoří charakterově změní. Požadavky na jeho revitalizaci se tak mohou diametrálně lišit od současných nároků. Studie se tak stává ideovým návrhem.

V konceptu (viz příloha č. 2.) je zachyceno předběžné zpracování navrhovaných úprav vycházející z těchto poznatků a požadavků.

5.3. Návrh

5.3.1. Půdorys

Obr. č. 14: Zóny druhého nádvoří (Čižmárová, 2015)

Nové půdorysné zpracování člení prostor druhého nádvoří na tři pomyslné zóny, očíslované postupně od vstupu z prvního nádvoří směrem na parkoviště nacházející se za bazilikou Navštívení Panny Marie. První zóna zahrnuje plochu kolem kašny, druhá prostranství mezi konventem a hospodářskými budovami a třetí zóna označuje prostor před bývalým gotickým palácem.

Zóna č. 1 bude mít reprezentativní charakter. Nachází se zde Milevské muzeum a po obnově pivovaru se tato část nádvoří stane návštěvníky nejvyhledávanější. Dominantou této zóny bude kašna doplněná o pítko (viz příloha č. 3). Na půdorysném zobrazení současného stavu (viz příloha č. 1) je vidět, že vodovodní potrubí i kanalizace procházejí pod povrchem země v naprosté blízkosti kašny, proto by její obnova neměla být kromě nákladů na rekonstrukci nijak výrazně finančně náročná. Kolem této kašny, která bude zrekonstruována podle dochovaných fotografií z minulého století, kdy byl její původní vzhled ještě poměrně čitelný, se vytvoří dvě parterová pole. U budovy pivovaru bude vytvořena zahrádka klášterního pivovaru ohraničená rostlinami v dřevěných truhlících. Stoly, židle i kbelíkové

rostliny budou vynášeny ven pouze za sezónním účelem. Orámování vstupu do Milevského muzea zajistí dvě okrasné jabloně.

Cestní síť navazuje svým materiálem i stylem zakládání na první nádvoří. Mlatová cesta propojuje všechny tři zóny řešeného prostoru a její navržená trasa kopíruje vyšlapané cesty, na rozdíl od nich je však vytvořená pomocí rovných os. Tato zpevněná cesta by měla být prioritně využívána pro pěší, umožňující občasné projetí automobilem. Z větší části je první zóna osázena kamennou dlažbou korespondující s prvním nádvoří. Při nedostatku financí je však možné použít mlat, a vydláždit pouze plochu kolem kašny u vstupů. Celý řešený prostor bude doplněn o mobiliář stejného druhu, jenž se nachází na nádvoří prvním. Lampy budou umístěny ve vzdálenosti 17 - 20 m od sebe, odpadkové koše, lavičky a stojany na kola dle půdorysného zakreslení (viz příloha č. 3).

Zóna č. 2 je ohraničena bývalými hospodářskými budovami s nejasným budoucím využitím a zdí konventu, na který navazuje rajská zahrada. Druhé nádvoří a rajská zahrada jsou propojeny malou chodbičkou, dlouhou dobu však nevyužívanou. Pokud by byl rajský dvůr stejně jako v minulosti využíván pouze řeholníky, není nutné při funkční obnově chodby pro nízkou frekvenci zakládat cestu, která by byla propojena s hlavní mlatovou trasou. Na místě pozůstatků bývalé kamenné zídky bude postavena zídka nová, která zajistí terénní výškový rozdíl mezi prostorem před konventem a vstupní cestou do bývalé hospodářské budovy. Podél této zídky jsou navrženy výsadby keřů a trvalek. Zóna č. 2 je ponechána v naprosté jednoduchosti a střídmosti. Zajišťuje propojení dvou větších ploch s náplní, mezi kterými tak vzniká napětí.

Druhá zóna přechází plynule do třetí, která je určena především k odpočinku a uměleckému vyžití návštěvníků kláštera. Vegetační dominantou tohoto prostoru je lípa srdčitá, která se bude honosně tyčit nad venkovním pódiem postaveným u klášterní zdi. Před touto zdí, kterou budou porůstat rostliny břechťanu, by příchod léta oznamovaly svými voňavými květy keře pustorylu. Podkladem pro venkovní divadelní scénu s lavicemi by byl mlat. Prostor divadla je od hlavní osy šterkové cesty odčleněn dlouhým záhonem růží. Kolem dnešní velmi nevzhledné stěny bývalého gotického paláce jsou navrženy trvalkové záhony s trelážemi, které mají za úkol zpříjemnit tento prostor. Cesta kolem bývalého gotického paláce bude rámována stromy javorů s drobnou kulovitou korunou.

5.3.2. Osazovací plán

Výběr sortimentu je silně ovlivněn druhy, které se vysazovaly do středověkých zahrad. Přednostně jsou vybírány rostliny se symbolikou mariánského kultu. Potenciální přirozená vegetace kláštera a jeho okolí byla brána v ohledu, jelikož se však jedná o historickou zahradu okrasného účelu, nebyla hlavním parametrem ovlivňující výběr.

Nejvyšší solitérou navrhovanou na druhé nádvoří (viz příloha č. 4), konkrétně do zóny č. 3 k divadelní scéně pod širým nebem, je lípa srdčitá (*Tilia cordata*). Tato dřevina navazuje na historický exemplář lípy majestátně se tyčící na nádvoří prvním. Při ostrém jarním a letním slunci bude z jižní strany stínit dřevěné pódium a umožňovat tak výstupy během celého dne. Klášterní zeď za pódium se v celé své šíři nechá porůst rostlinami břečťanu (*Hedera helix*), vysázenými 1 metr daleko od sebe. Podél cesty vedoucí kolem budovy bývalé sýpky se vysadí tři stromy javoru babyky (*Acer campestre* 'Nanum'), které jsou charakteristické svým nízkým vzrůstem kolem 3 – 4 m a velmi kompaktní kulovitou korunou. Po pravé straně u brány směrem k hospodářským budovám budou pro příjemnou vůni vysázeny dva keře pustorylu (*Philadelphus coronarius*). Ostatní vegetační prvky navrhované v okolí nového venkovního divadla jsou detailně popsány v následujících podkapitolách.

Zóna č. 2 zahrnuje travnaté pole s trvalkovými a keřovými výsadbami u zrekonstruované zídky, jejichž osázení je popsáno níže.

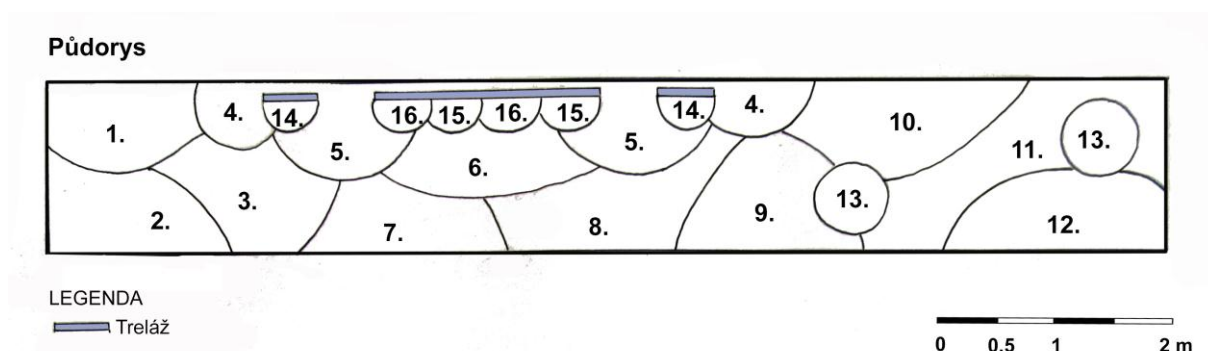
Uvítacím prvkem první zóny při vstupu do Milevského muzea, stejně jako u vchodu do celého klášterního prostoru na prvním nádvoří, budou dvě okrasné jabloně (*Malus hybrida* 'Royalty'). Venkovní opěrný systém pivovaru byl podle fotografií z poloviny 20. století porostlý popínavými rostlinami. V návrhu jsou tyto úzké záhony zakresleny také. Podle druhu zrekonstruovaného opěrného systému může být výsadba doplněna o ocelová lanka vzdálená od sebe 1 m, aby nedošlo k porušení zdiva. Okrasná pole jsou detailně popsána v detailu č. 4.

Po veškerých stavebních úpravách budov druhého nádvoří je důležité upravit půdní podmínky stanoviště. Před výsadbou dojde k 50% výměně půdy za kvalitní zeminu doplněnou o živiny.

Při výsadbě vzrostlých stromů v zóně č. 3 je nutné každý strom ukotvit pomocí tří dřevěných kůlů a úvazků. Okrasné jabloně před Milevským muzeem jsou navrženy v rámci kamenné dlažby. Tyto dřeviny budou stabilizovány pomocí podzemního kotvení. Proudění vzduchu a vody k jejich kořenovému systému zajistí kovové mříže vsazené do dlažby.

Detail č. 1: Trvalkové záhony s trelážemi

Obr. č. 15: Záhon s trelážemi (Čižmarová, 2015)

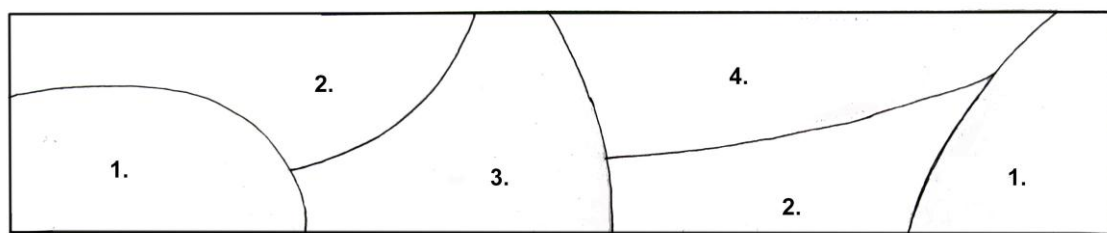
Tabulka č. 2: Rostlinný sortiment trvalkového záhonu s trelážemi

Číslo	Název	Počet kusů	Doba květu	Barva květu
1	<i>Salvia nemorosa</i>	10	VI-VIII	
2	<i>Alchemilla mollis</i>	10	V-IX	
3	<i>Melissa officinalis</i>	7	VI-VIII	
4	<i>Lilium candidum</i>	10	VI-VII	
5	<i>Lavandula angustifolia</i>	16	VI-VIII	
6	<i>Nepeta fassenii</i> 'Snow Flake'	13	VI-IX	
7	<i>Thymus serpyllum</i>	10	VI-VIII	
8	<i>Origanum vulgare</i>	14	VI-VIII	
9	<i>Dianthus deltoides</i> 'Brilliant'	9	VI-X	
10	<i>Achillea millefolium</i> 'Yellow'	10	VI-X	
11	<i>Geranium sanguineum</i>	15	VI-IX	
12	<i>Mentha piperita</i>	10	VII-VIII	
13	<i>Paeonia lactiflora</i>	2	V-VI	
14	<i>Rosa</i> 'Amadeus'	2	VI-IX	
15	<i>Rosa</i> 'New Dawn'	2	V-VIII	
16	<i>Clematis Jackmanii</i>	2	VII-VIII	

Pod okny budovy bývalého gotického paláce jsou navrženy výsadby bylinek a dalších okrasných trvalek, doplněné o treláže s popínavými rostlinami. Na půdorysu je zobrazen výřez 10 m, který se bude v rámci záhonu třikrát opakovat. Spon trvalek, počet kusů v rámci desetimetrového úseku, ale i barvu a období květu popisuje tabulka č. 2. Celkový počet kusů na záhon je uveden v tabulce č. 10. Půdorys zachycuje rostliny kvetoucí během léta. Pro jarní efekt budou do záhonu nepravidelně vysázeny hnízda narcisů, sněženek, konvalinek, šafránů a čemeřice.

Detail č. 2: Růžový záhon

PŮDORYS

Obr. č. 16: Růžový záhon (Čižmárová, 2015)

Tabulka č. 3: Rostlinný sortiment růžového záhonu

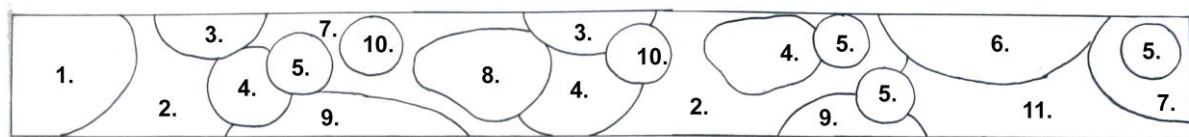
Číslo	Název	Počet ks/m ² /celkem	Doba květu	Barva květu
1	<i>Rosa</i> 'Aprikola'	4/45	VI-IX	Oranžová
2	<i>Rosa</i> 'Lions Rose'	5/100	VI-IX	Bíločervená
3	<i>Rosa</i> 'Larissa'	3/30	VI-IX	Světle červená
4	<i>Rosa</i> 'Mainaufeuer'	4/45	VI-IX	Červená

Záhon s růžemi bude vnímán jako jakási přírodní clona mezi cestou vedoucí z parkoviště na první nádvoří a prostorem venkovního divadla. Růžový záhon o rozměrech 3x15m je osázen čtyřmi druhy růží a barevně je stylizován do bíločervené. Vybrané druhy růžového záhonu jsou charakteristické svými velkými květy, které jsou schopny během roku několikrát remontovat. Zároveň jsou tyto růže velmi odolné proti houbovým chorobám, především nejčastěji vyskytujícímu se padlí nebo černé skvrnitosti.

Sazenice růží budou kontejnerové, lze je tedy mimo mrazivé a příliš teplé letní dny vysadit téměř kdykoliv. Při výsadbě růží je důležité sazenice potopit do zeminy 5 cm hlouběji než je místo očkování. Každý rok na jaře, v době kdy již nehrozí ranní mrazíky, je důležité provést jarní řez pro podporu květenství.

Detail č. 3: Výsadba u zídky

PŮDORYS

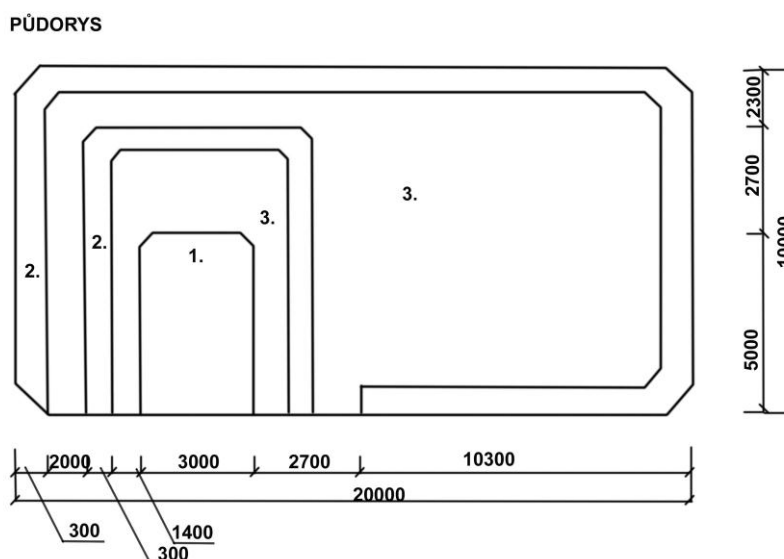
Obr. č. 17: Výsadby u zídky (Čižmárová, 2015)

Tabulka č. 4: Rostlinný sortiment výsadby u zídky

Číslo	Název	Počet ks/m ² /celkem	Doba květu
1	<i>Hydrangea arborescens</i>	1/4	VI-VII
2	<i>Vinca minor</i>	5/60	III-VI
3	<i>Hedera helix</i>	3/12	
4	<i>Lonicera pileata</i>	3/14	
5	<i>Buxus sempervirens</i>	1/4	
6	<i>Hypericum 'Hidcote'</i>	4/32	VII-VIII
7	<i>Euonymus fortunei 'Silver Queen'</i>	5/25	
8	<i>Waldstenia geoides</i>	10/30	IV-V
9	<i>Fragaria vesca</i>	5/30	V-VIII
10	<i>Dryopteris filix-mas</i>	1/2	
12	<i>Pachysandra terminalis</i>	5/40	

Terén nad úrovní zrekonstruované kamenné zídky členící svah před bývalou hospodářskou budovou bude doplněn o záhon rostlin vyžadující polostín. Půdopokryvnými trvalkami jsou fialově kvetoucí barvínek (*Vinca minor*), břechťan, zimolez (*Lonicera pileata*), žlutě kvetoucí waldsteinia a pachysandra. Jahodník (*Fragaria vesca*) patří mezi zástupce poskytující jedlé plody, jehož porost bude pro stálou plodnost potřeba po čtyřech letech obnovit. Výsadba *Buxus sempervirens*, *Euonymus fortunei 'Silver Queen'*, *Fragaria vesca* a *Lonicera pileata* je navázáno na záhony nacházející se ve stinnějších partiích prvního nádvoří. Vybrané rostliny jsou okrasné spíše svými listy než barvou a druhem květenství.

Detail č. 4: Okrasné záhony u kašny

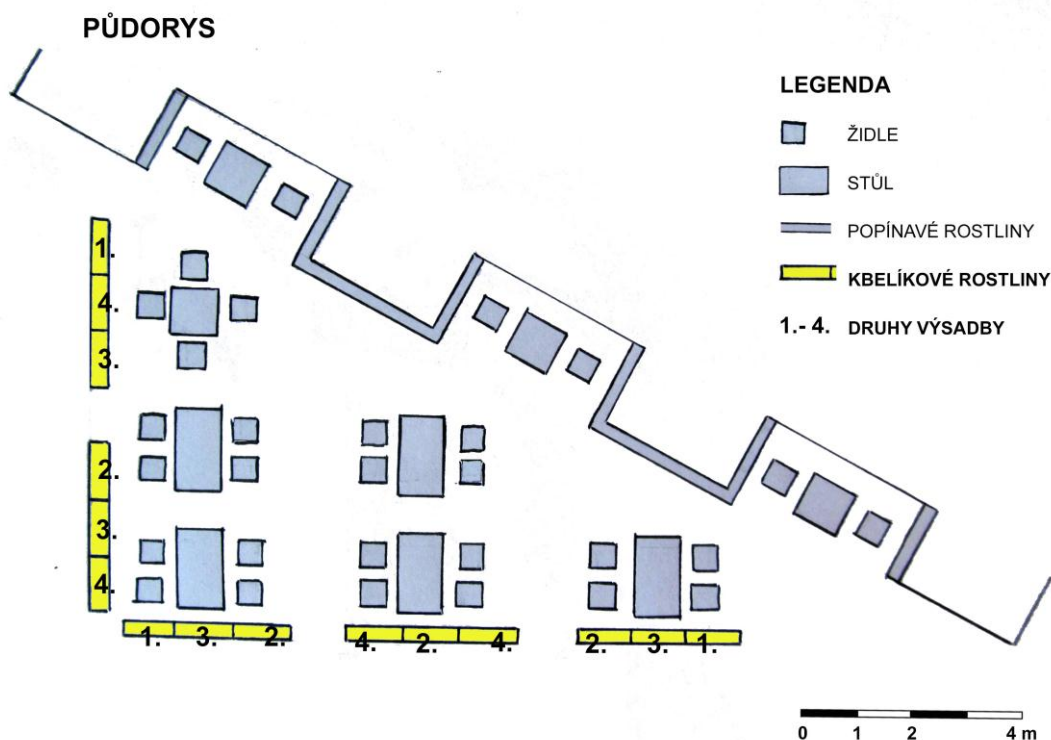
Obr. č. 18: Okrasné záhony u kašny (Čižmarová, 2015)

Tabulka č. 5: Rostliny okrasného záhonu

Číslo	Roční období	Název	Počet ks/m ² /celkem	Doba květu	Barva květu
1	jaro	<i>Viola wittrockiana</i>	46/610	IV-V	žlutá
	jaro	<i>Tulipa 'White Emperor'</i>	10/150	IV-V	bílá
1	léto	<i>Begonia semperflorens</i>	25/375	VI-IX	červená
1	podzim	<i>Viola wittrockiana</i>	46/610	X-XI	šedá
2	celý rok	<i>Buxus sempervirens</i>	4/248		
3	celý rok	Okrasná travní směs			

Okrasné záhony u zrekonstruované kašny budou složeny z kompaktního sezonního barevného pole, kolem kterého se bude nacházet plocha parkového trávníku lemovaného nízkými plůtky tvořenými rostlinami zimostrázu (*Buxus sempervirens*). Barevná pole v rámci roku změní vzhledem k ročnímu období třikrát svůj vzhled. Jarní a podzimní efekt zajistí výsadby macešek (*Viola wittrockiana*). Mezi kompaktním porostem žlutých macešek se na jaře objeví také bílé kvetoucí tulipány. V letním období se o krásu barevných polí postarají červeně kvetoucí voskovky (*Begonia sempervirens*). Jelikož se jedná o poměrně nákladnou každoroční výsadbu, je také možné plochu barevného pole osít travnatou směsí. Hlavní skladbou okrasného trávníku bude osivo kostřavy (*Festuca rubra*) a jílku (*Lolium perenne*). Výsevek je kolem 10 - 15 g/ m². Celková plocha jednoho travnatého pole činí necelých 150 m². Okrasný trávník je důležité udržovat na výšce maximálně 3 cm pro zachování jeho kompaktnosti. Při jedné seči by nemělo být odstraněno více než 1/3 výšky porostu. Zimostrázové ploty je nutné pravidelně zastříhovat, aby nepřesáhly výšku ani šířku 0,3 m.

Detail č. 5: Truhlíky lemující zahrádku pivovaru

Obr. č. 19: Truhlíky lemující zahrádku pivovaru (Čižmarová, 2015)

Tabulka č. 6: Nádoba č. 1.

Název	Počet kusů	Doba květu	Barva květu
<i>Laurus nobilis</i>	1	VI-VII	
<i>Convolvulus sabatius</i>	4	VI-VII	
<i>Petunia hybrida</i> 'White'	3	V-X	

Tabulka č. 7: Nádoba č. 2.

Název	Počet kusů	Doba květu	Barva květu
<i>Impatiens Nova Guinea</i> 'White'	4	V-X	
<i>Helichrysum petiolare</i>	2		
<i>Heuchera hybrida</i> 'Green Spice'	3	VI-VIII	

Tabulka č. 8: Nádoba č. 3

Název	Počet kusů	Doba květu	Barva květu
<i>Lobelia erinus</i>	3	V- IX	
<i>Plectranthus coloides</i>	2		
<i>Brachycome multifida</i>	3	V-X	
<i>Sanvitalia procumbens</i>	3	VII-X	

Tabulka č. 9: Nádoba č. 4

Název	Počet kusů	Doba květu	Barva květu
<i>Sutera difusa</i>	3	V-IX	
<i>Lysimachia nummularia</i>	2	V-VIII	
<i>Verbana hybrida</i>	3	VI-X	
<i>Petunia hybrida</i>	2	V- X	
<i>Helichrysum petiolare</i>	2		

Pro ohraničení prostoru zahrádky klášterního pivovaru budou umístěny na její lem dřevěné truhlíky o rozměrech (d x š x v) 100 x 30 x 35 cm. Truhlíků bude celkem šestnáct. Na obr. č. 19 je zachyceno patnáct těchto nádob osázených čtyřmi odlišnými kombinacemi rostlin. U vstupu do pivovaru bude umístěn jeden květník s výsadbou č. 1 (viz příloha č. 3). Každý druh nádoby se tudíž bude opakovat celkem čtyřikrát. Dřevěné nádoby s rostlinami se budou vynášet na nádvoří na začátku května. Druhy v nádobách jsou kombinací trvalek a letniček. U jednoletých rostlin je možné každý rok nakoupit nové sazenice nebo si rostliny předpěstovat pomocí semen. Trvalky budou do květníků vsazeny i s květináčem, což zajistí jednodušší manipulaci po jejich odkvětu. Vrba (*Lysimachia nummularia*) a dlužicha (*Heuchera hybrida* 'Green Spice') patří mezi rostliny, jež je možné nechat přes zimu venku. Ostatní trvalky je nutné přenést mimo letní sezónu do interiéru. Jedná se o druhy netýkavka (*Impatiens* 'Nova Guinea'), svlačec (*Convolvulus sabatius*) a vavřín (*Laurus nobilis*).

5.3.3. Perspektivy

První perspektiva (viz příloha č. 5) zachycuje prostranství před bývalým gotickým palácem v pohledu od presbytáře kostelu Navštívení Panny Marie směrem ke klášterní zdi. Prostor s divadelní scénou by měl zachovávat pravidelnou osovost charakteristickou pro raně středověké zahrady. Vzhledem k dřevěnému pódiumu a většímu množství zeleně získává tento prostor setkávací, uměleckou, ale i relaxační funkci kláštera.

Na druhé perspektivě (viz příloha č. 6) je zachycena první reprezentativní zóna kláštera, z nadhledu od bývalé hospodářské budovy. Zobrazeny jsou zde okrasné partery lemující hlavní vodní prvek- kašnu, který je pro středověké klášterní nádvoří typický. V zadní části u pivovaru je vyobrazena zahrádka patřící k pivovaru ohraničená nádobovými rostlinami.

5.3.4. Technické prvky

Nové technické prvky, nacházející se na druhém nádvoří tvoří treláže, dřevěné pódium, cestní síť, mobiliář a dřevěné nádoby na sezónní květiny ohraničující venkovní zahrádku pivovaru. Detailně jsou popsány a vyobrazeny treláže, divadlo a složení cest. Lavičky, odpadkové koše, lampy a stojany na kola budou korespondovat s mobiliářem nacházejícím se na prvním nádvoří. Nový mobiliář bude umístěn dle půdorysného návrhu (viz příloha č. 3). Květníky na sezónní rostliny jsou detailně popsány v předešlé kapitole. Stávající historické prvky, jakožto kašna a zídka budou zrestaurovány odborníky po důkladném archeologickém průzkumu.

Treláže (viz příloha č. 7) budou umístěny do trvalkového záhonu ke stěně bývalého gotického paláce. Pro celou plochu tohoto záhonu je potřeba tří treláží o šířce 180 cm a šesti s šířkou 50 cm. Před montáží na stávající místo je nutné dřevěné mříže opatřit impregnačním tónovacím nátěrem na dřevo. Je také možné dřevo pomocí tohoto nátěru barevně doladit. Doporučenou barvou je tmavě hnědá. Ke stěně budovy budou treláže přichyceny pomocí úhelníků ve vzdálenosti 5 až 10 cm. Tuto vzdálenost je důležité dodržet kvůli zajištění cirkulace vzduchu mezi stěnou a treláží a zároveň také nedojde k porušení omítky rostlinami.

Druhým detailně zpracovaným prvkem je divadelní pódium (viz příloha č. 8) nacházející se v zóně č. 3. Výška pódia bude 60 cm nad zemí, což by mělo zajistit dostatečnou viditelnost ze tří řad lavic. Základem pódia budou betonové sloupky s rozměry 30x30 cm a délkou 100 cm. Při nedostatku financí je možné koupit sloupky kratší a podsypat je hrubým šterkem. Na tyto sloupky budou položeny 200 cm dlouhé dubové hranoly, které se k betonovým

patkám přimontují pomocí úhelníků. Na hranoly budou příčně položena 200 cm dlouhá dubová prkna, která se k hranolům uchytí pomocí vrutů 3 cm od okraje. Schody na pódium budou zhotoveny z hranolů a dřevěných nášlapů na schody z dubového dřeva.

Posledním detailně zpracovaným technickým prvkem je skladba navrhované cestní sítě. Zpevněná plocha z kamenné dlažby bude mít podobný charakter jako je na nádvoří prvním. Kamenné desky s rozměry 30 x 70 cm a tloušťkou 3 cm budou pokládány do pískového lože frakce 0/2, pod kterou se nachází vrstva jemného kameniva frakce 4/8 a nejspodnější vrstva hrubého kameniva frakce 16/32. Po položení kamenných desek je důležité vzniklé spáry zasypat pískem. Pro odvodnění této plochy se kamenná dlažba vyspádává, pomocí sklonu (min 2%), směrem k travnatým plochám a na místech pravděpodobné akumulace vody se opatří liniovým povrchovým úzkým žlabem (viz příloha č. 3). Dle potřeby se kamenná dlažba doplní o vpusti. Druhým typem cestní sítě jsou mlatové cesty, které by svým vzhledem měly navazovat na první nádvoří. Horní vrstva bude složena ze štěrku frakce 0/4 a spodní vrstvy 0/32. Štěrková cesta je navržena především jako pěší trasa. Pakliže by byla potřeba častějšího přejíždění automobilů po této cestě, je nutné mocnost obou vrstev zdvojnásobit. Před využíváním je důležité cestu uválcovat, aby obě vrstvy, ale také jednotlivé částičky vrstev do sebe patřičně zapadly. Pro vyšší pevnost je možné při zakládání mlatu použít hydraulické vápno. Zpevněnou a štěrkovou plochu je důležité opatřit obrubníkem, který bude vytvořen pomocí kamenných desek o rozměrech 20 x 100 cm a tloušťce 5 cm. Ty budou pokládány do betonového základu, podsýpaného štěrkem.

5.4. Ekonomické zhodnocení

Tabulka č. 10: Položkový rozpočet výsadby

č. p.	Položka	m. j.	množství	j. cena (Kč)	cena celkem
VÝSADBY					
	<i>Tilia cordata</i> , OK 6- 8 cm, B	ks	1	1 200	1 200
	<i>Acer campestre</i> 'Nanum', OK 6-8cm, B	ks	3	1 000	3 000
	Dřevěné kůly (200 x 4 cm) včetně příčky a úvazku	ks	12	50	600
	<i>Malus</i> 'Royalty', OK 6-8 cm, B	ks	2	1 400	2 800
	Kotvení za bal	ks	2	1 000	2 000
	<i>Philadelphus coronarius</i> , K 0,5 l	ks	2	70	140
	<i>Hedera helix</i> , 0,5 l	ks	15	30	450
	Směs trávniku okrasná (25kg)	ks	1	2 500	2 500
	Zemina zahradní	m ³	80	400	320 000
VÝSADBY ZÁHONŮ S TRELÁŽEMI					
	<i>Salvia nemorosa</i> , K 0,5 l	ks	30	30	600
	<i>Alchemilla mollis</i> K 0,5 l	ks	30	30	600
	<i>Melissa officinalis</i> K 0,5 l	ks	21	25	525
	<i>Lilium candidum</i>	ks	30	25	750
	<i>Lavandula angustifolia</i> , K 1 l	ks	48	40	4 800
	<i>Nepeta fassenii</i> 'Snow Flake' K, 0,5l	ks	39	25	975
	<i>Thymus serpyllum</i> , K 0,5 l	ks	30	25	750
	<i>Origanum vulgare</i> K 0,5 l	ks	42	25	1 050
	<i>Dianthus deltoides</i> 'Brilliant' K 0,5 l	ks	27	20	540
	<i>Achillea millefolium</i> 'Yellow' K 0,5 l	ks	30	30	900
	<i>Geranium sanguineum</i> K 0,5 l	ks	45	25	1 125
	<i>Mentha piperita</i> K 0,5 l	ks	30	25	750
	<i>Paeonia lactiflora</i> , 1,5 l	ks	6	80	480
	<i>Rosa</i> 'Amadeus', 1,5 l	ks	6	80	480
	<i>Rosa</i> 'New Dawn', 1,5 l	ks	6	80	480
	<i>Clematis Jackmanii</i> 1 l	ks	6	50	300
	<i>Crocus vernus</i>	ks	30	10	300
	<i>Galanthus nivalis</i>	ks	90	5	450
	<i>Convallaria majalis</i>	ks	30	10	300
	<i>Helleborus purpurescens</i>	ks	18	30	540
	<i>Narcissus</i>	ks	60	5	300
	Treláž 180 x 50 cm	ks	6	400	2 400
	Treláž 180 x 180 cm	ks	3	1 600	4 800
	Úhelníky a šrouby				100
	Impregnační tónovací lak na dřevo	ks	2	350	700
VÝSADBY RŮŽOVÝ ZÁHON					
	<i>Rosa</i> 'Aprikola', K 1,5 l	ks	45	80	3 600
	<i>Rosa</i> 'Lions Rose', K 1,5 l	ks	100	80	8 000
	<i>Rosa</i> 'Larissa', K 1,5 l	ks	30	85	2 550
	<i>Rosa</i> 'Mainaufeuer', K 1,5 l	ks	45	85	3 825
VÝSADBY U ZÍDKY					
	<i>Hydrangea arborescens</i> , K 1,5 l	ks	4	135	540
	<i>Vinca minor</i> , K 0,5 l	ks	60	35	1 300
	<i>Hedera helix</i> , K 0,5 l	ks	12	30	360
	<i>Lonicera pileata</i> K 1,5 l	ks	14	40	560

	<i>Buxus sempervirens</i> , K 1 1	ks	4	30	120
	<i>Hypericum</i> 'Hidcote', K 1,5 1	ks	32	50	1 600
	<i>Euonymus fortunei</i> 'Silver Queen', K 1 1	ks	25	45	1 125
	<i>Waldstenia geoides</i> , H9	ks	30	36	1 080
	<i>Fragaria vesca</i>	ks	30	20	600
	<i>Dryopteris filix-mas</i> , K 1 1	ks	2	60	120
	<i>Pachysandra terminalis</i> , K 0,5 1	ks	40	45	1 800
VÝSADBA OKRASNÁ POLE					
	<i>Viola wittrockiana</i>	ks	1120	8	8 960
	<i>Tulipa</i> 'White emperor'	ks	150	8	1 200
	<i>Begonia semperflorens</i>	ks	750	10	7 500
	<i>Viola wittrockiana</i>	ks	1120	1220	8 960
	<i>Buxus sempervirens</i>	ks	496	30	14 880
	Okrasná travní směs (2kg)	kg	2	228	456
VÝSADBA TRUHLÍKY					
	<i>Laurus nobilis</i> (30 cm)	ks	4	75	300
	<i>Convolvulus sabatius</i>	ks	12	30	360
	<i>Petunia hybrida</i> 'White'	ks	12	30	360
	<i>Impatiens Nova Guinea</i> 'White'	ks	16	30	360
	<i>Helichrysum petiolare</i>	ks	16	30	480
	<i>Heuchera hybrida</i> 'Green Spice'	ks	12	35	370
	<i>Lobelia erinus</i>	ks	12	12	124
	<i>Plectranthus coloides</i>	ks	8	25	200
	<i>Brachycome multifida</i>	ks	12	20	220
	<i>Sanvitalia procumbens</i>	ks	12	30	360
	<i>Sutera diffusus</i>	ks	12	20	240
	<i>Lysimachia nummularia</i>	ks	8	15	120
	<i>Verbana hybrida</i>	ks	12	20	240
	<i>Petunia hybrida</i> 'Violet'	ks	8	30	240
	Dřevěné truhlíky 100 x 30 cm	ks	16	500	8 000
	Zahradní substrát	m ³	3	400	1 200
	Jemné kamenivo, frakce 4/8	m ³	2	350	750
	CELKEM				440 745 Kč

Tabulka č. 11: Rámcový rozpočet technické prvky

č . p.	položka	m. j.	množství	j. cena (Kč)	cena celkem
TECHNICKÉ PRVKY DLAŽBA					
	Celkové náklady dlažby s obrubníky	m ²	600	1 500	900 000
	Ochranné kovové mříže	ks	2	12 000	24 000
	Odvodnění				10 000
TECHNICKÉ PRVKY MLATOVÝ POVRCH					
	Celková náklady mlatu s obrubníky	m ²	600	100	60 000
TECHNICKÉ PRVKY PÓDIUM					
	Celkové náklady divadlo	m ²	28	600	16 800
	Dřevěná lavice	ks	15	1000	15 000
TECHICKÉ PRVKY ZAHRÁDKA PIVOVARU					
	Stůl čtvercový, 80x 80 cm	ks	4	3 500	16 000
	Stůl obdélníkový 120 x 80 cm	ks	5	4 000	20 000
	Židle	ks	30	1 000	30 000
TECHNICKÉ PRVKY MOBILIÁŘ					

	Lampa (druh a cena viz 1. nádvoří)	ks	9		
	Lavička (druh a cena viz 1. nádvoří)	ks	9		
	Odpadkový koše (viz 1. nádvoří)	ks	9		
	Stojan na kolo (viz 1. nádvoří)	ks	2		
	Celková cena mobiliáře				200 000
	CELKEM				1 291 800 Kč

Tabulka č. 12: Rámcový rozpočet práce

č . p.	položka	cena celkem
PRÁCE- VÝSADBY		
	Přípravení půdy před výsadbami	30 000
	Výsadby	20 000
	Výsadba záhonů s trelážemi	15 000
	Výsadba růžový záhon	8 000
	Výsadba u zídky	8 000
	Výsadba okrasné pole	10 000
	Výsadba truhlíky	5 000
PRÁCE- TECHNICKÉ PRVKY		
	Dlažba	360 000
	Mlatový povrch	180 000
	Pódium s lavicemi	20 000
	Zahrádka pivovaru	5 000
	Mobiliář	200 000
	Doprava	400 000
	CELKEM	1 261 000

CELKOVÁ CENA	2 995 545 Kč
---------------------	---------------------

Pozn.: V ceně nejsou zahrnuty náklady na budoucí rekonstrukci historické kašny a zídky.

6. Diskuze

Při zpracování návrhu druhého klášterního nádvoří se staly hlavním podkladem poznatky z odborné literatury a vlastní závěry z analýz prováděných při terénním průzkumu. Historické obrazové a mapové materiály, ze kterých by se dalo vycházet, nejsou dochované, což otevřelo prostor novému kompozičnímu a prostorovému uspořádání nádvoří. Jelikož se však jedná o národní kulturní památku, která má nejvyšší možnou památkovou ochranu v České republice, byly při zpracování návrhu striktně dodržovány pravidla vytváření klášterních středověkých zahrad a zohledňována architektonická úprava prvního klášterního nádvoří, na které by mělo druhé plynule navazovat.

Vzhledem k právě probíhajícím rekonstrukcím budov uzavírajících nádvoří a k plánovanému archeologickému průzkumu byla návrhová část zpracována do stadia ideové studie. Rekonstrukce budov kolem druhého nádvoří probíhají postupně a jejich budoucí využití je stále pouze teoretické. Výsledný návrh vycházel z posledních dostupných informací o plánovaném využití týkajících se objektů. V blízké době by měl být proveden na druhém nádvoří důkladný archeologický průzkum, který by svými případnými objevy mohl silně ovlivnit navrženou úpravu prostoru. V současnosti proběhly jen některé dílčí výkopy v rámci záchranných výzkumů při rekonstrukcích jednotlivých budov.

Ideový návrh může být podkladem pro konečný návrh a realizaci druhého nádvoří v návaznosti na výsledky archeologického průzkumu a po dokončení rekonstrukcí staveb. Tato studie však musí být detailně zpracována v odpovídající projektové dokumentaci. Jelikož byl milevský klášter vyhlášen roku 2008 za národní kulturní památku, veškeré navrhované úpravy je nutné před plánovanou realizací revitalizace daného prostoru prodiskutovat s památkáři, kteří mají správní obvod Milevska na starost.

Řešení daného nádvoří mělo za cíl zajistit komplexní a logické využití stávajícího prostoru pomocí architektonických a vegetačních úprav, ale zároveň zachovat původní středověkou strohost a jednoduchost klášterních zahrad, nenarušující duchovní podstatu daného prostoru. Cílem bylo zatraktivnit plochy milevského kláštera pro bratry starající se o chod kláštera, místní obyvatele, ale také pro turisty. Přestože nebyl zadán strop finančních nákladů na obnovu druhého nádvoří, návrh poskytuje pro finančně náročnější navrhované úpravy levnější alternativu popsanou v textové části.

V současné době je před vstupem do Milevského muzea položen dvoumetrový pruh dlažby, na který navazuje úsek mlatové cesty s obrubníky. Po rekonstrukci renesančního

zámečku a jeho vchodu však tato zpevněná plocha postrádá smysl. Pokud se také takto vyřeší veškerá vstupní prostranství po rekonstrukci budov, nezůstává víceméně žádný prostor pro zahradní úpravy v 1. zóně druhého nádvoří. V návrhu byla tato cestní síť přeměněna na kamennou dlažbu, která by svým charakterem daleko více odpovídala vzhledu středověkých nádvoří a zachovala tak jeho jednotný ráz.

V prvním úseku řešeného prostoru, do kterého se plynule vstoupí branou z hlavního nádvoří, byly dodrženy principy zakládání středověkých románských zahrad popsané Magnusem, kterého uvádí Kalusok (2008). Románské zahrady se skládaly ze zeleného trávníku do tvaru čtverce, ve kterém byly vysázeny stromy a jenž byl lemován bylinami. Kolem zeleného parteru měla být umístěna sedátka a uprostřed plochy se vždy nacházel zdroj vody, nejčastěji kašna. V návrhu této práce řešená plocha zahrnuje dvě travnatá obdélníková pole, která jsou lemována keříky *Buxus sempervirens* a uvnitř osázena vonnými bylinami, jež se budou barevně a druhově obměňovat dle ročních období. Jak zmiňuje Jennings (2004), v románské době se velké oblibě těšily stříhané plůtky, bludiště a labyrinty, ke kterým se vracelo, jakožto k odkazu antiky. Mezi poli ohraničenými zimozábrany se v současnosti nachází kašna, která projde rekonstrukcí a doplní se o pítko. Okolo kašny jsou umístěny lavičky. Stromy nebudou vysázeny do trávníku, jelikož by rušily jemný charakter parteru. Dvě dřeviny okrasných jabloní jsou však umístěny při vstupu do milevského muzea, nacházejícího se nedaleko kašny.

Jak dále zmiňuje Jennings (2004), cesty v románských zahradách byly vždy vytvářeny pomocí rovných os a často byly kryté loubím. V jejich okolí měly být vysázeny záhony růží a jasmínu pro zpříjemnění vůně. Hlavní spojení mezi parkovištěm, přes řešený prostor na prvním nádvoří zajišťuje nová mlatová cesta kopírující směr současné trasy, na rozdíl od ní však v ostrých hranách a rovných osách. Prostranství u baziliky je doplněno o dlouhý záhon růží, laděný do červenobílé, jež má svým vzhledem a vůní atraktivní daný prostor. Pro příjemnou vůni jsou zde vysázeny také dva keře *Philadelphus coronarius*, nazývané též český jasmín.

Pravidlem pro všechny druhy nejranějších středověkých zahrad byla uzavřenost, pravidelnost, střídmost, přítomnost symbolů moudrosti, života a motivů ze života Ježíše, uvádí Pavlátová (2004). O uzavřenost druhého nádvoří se zaslouhují budovy, které ho obklopují. Jelikož se nejedná o plochu pravidelného geometrického půdorysu, jež je pro románské zahrady velmi charakteristickým prvkem, částečnou pravidelnost a osovou souměrnost zajistí umístění cestní sítě, vydláždění a osázení parterového záhonu. Ponechání poměrně velkých travnatých ploch bez výsadby trvalek či dřevin zajistí střídmost a

jednoduchost navrhovaných úprav. Pokud by se z budovy sýpky stala restaurátorská škola, bylo by možné jejich výtvary umístit na těchto volných trávnatých prostorech, a to především v užší části, jež lemuje zeď konventu a budovu pravděpodobně budoucí zdravotní školy či stacionáře. I přesto, že volně stojící sochy jsou pro románské zahrady netypickým prvkem, jako příležitostné sympozium, které bude prezentovat práce zdejších studentů, se mohou stát zajímavým doplňujícím prvkem klášterní zahrady.

Dále Pavlátová (2004) popisuje nejoblíbenější a nejčastěji vysazované okrasné rostliny v románských zahradách, ke kterým patřily bílá či červená růže, bílá lilie, pivoňky, kosatce, orlíčky, narcisky, macešky nebo fialky. Z ovocných stromů to byly kdoule, moruše a granátová jablka. Navrhované bylinkové a okrasné záhony s trelážemi podél zdi budovy bývalé sýpky zahrnují tyto okrasné rostliny, doplněné o bylinky. Příklad bylinkové části klášterní zahrady v St. Gallen uvádí Jennings (2004). V této zahradě se nacházely fazole, estragon, růže, máta, kmín, lilie, šalvěj, routa, rozmarýn. Léčivé rostliny vysazované na záhony milevského kláštera budou plnit okrasný účel, ale zároveň je bude možné využít v kuchyni. Jedná se o druhy vhodné do našich podmínek a zároveň nerušící charakter okrasného záhonu. Z vybraného sortimentu to bude kupříkladu máta, meduňka či dobromysl. Silnou úctou milevského kláštera k Panně Marii symbolizují pivoňky, růže, jahodníky, pro jarní efekt vysázené konvalinky, sněženky nebo narcisy, druhy popisované v díle Ruliška (2006), které jsou také začleněny do navrhovaných výsadeb.

Prostor navazující na první nádvoří by měl mít především reprezentativní charakter, kterého docílí okrasné partery, kamenná dlažba ale také zahrádka patřící k pivovaru lemována truhlíky s okrasnými rostlinami, jejichž druhy budou vybrány spíše vzhledem k sezónnímu efektu a okrasným účelům než k historickým vazbám. Prostor naproti konventu kolem nové zidky, jež vyřeší svažitosť terénu, bude osázen spíše trvalkami, jejichž skladba je inspirována rostlinami, které se nacházejí na prvním nádvoří.

V každé správně založené zahradě by se mělo nacházet místo, kde se lidé setkávají, tráví společně svůj volný čas a je jim příjemně. Tímto prostorem by se mělo stát prostranství před budovou bývalé sýpky. Venkovní pódium by mělo sloužit pro náboženské a vzdělávací účely bratří, výuku ve školách při pěkném počasí, ale také jako prezentace široké veřejnosti z Milevska a okolí. Prvek venkovního divadla se v románských zahradách nikdy nevyskytoval. Jedná o novou stavbu, která by jednoduchostí své výstavby, ale také důmyslným vybíráním kulturních akcí, nesměla narušit mystično kláštera. Zároveň by však vnesla do jeho útrob nového ducha a oživila celý tento uzavřený prostor.

7. Závěr

Cílem tohoto návrhu bylo vytvořit komplexní studii obnovy druhého nádvoří premonstrátského kláštera v Milevsku, která vyplývá z literárního přehledu problematiky současného stavu, terénních průzkumů, představy místních premonstrátů o budoucím využití prostoru, ale také z osobního pohledu autora této práce na řešené území. Při rekonstrukci historických zahrad a prostorů bývají hlavním vodítkem dochované plány, vyobrazení a textové popisy, které však pro druhé nádvoří milevského kláštera nejsou dohledatelné. Nejstarší fotografie zachycující druhé nádvoří pochází z poloviny minulého staletí, na které je prostor, vzhledem k vegetačním úpravám zachycen v podobném stavu jako dnes. Pro rekonstrukci kašny je však tento snímek velmi hodnotný. Z důvodu nedostatku obrazových materiálů, zachycujících původní vzhled nádvoří, je z historického hlediska návrh ovlivněn nejvíce poznatky z literatury a architektonickými úpravami nádvoří prvního.

Hlavní myšlenkou bylo propojit základní principy zakládání klášterních zahradních prostorů v románském období se současnými požadavky a pohledy na řešený prostor. Ve výsledném návrhu mělo dojít k harmonickému propojení biotické a abiotické složky v rámci kláštera, jakožto jednoho velkého uceleného organismu. Vegetační prvky by měly přirozeně komunikovat s prvky technickými a zároveň plynule navazovat na okolní budovy a prostory kláštera. Řešené nádvoří by tyto významné stavby mělo respektovat, nejlépe však jejich historickou a vizuální krásu podtrhnout a zveličít.

Studie by měla poukazovat na možnost probourání pomyslných zdí mezi klášteřem a okolním světem, aniž by však došlo k zániku osobitého *genia loci*, který si tento uzavřený prostor ve velké síle zachovává. Klášterní zahrady byly vždy zakládány především pro duchovní odpočinek a relaxaci, jak je také zmiňováno v The Florence Charter (1981), která označuje historickou zahradu jako místo blaha, vhodné k meditaci a odpočinku, vyjadřující úzké vztahy mezi civilizací a přírodou. Historická zahrada nabývá idealizovaného obrazu světa, stává se tak rájem a zároveň svědčí o kultuře, stylu a příslušné epoše svého vzniku.

Výsledný ideový návrh by se mohl stát podkladem pro budoucí plánovanou rekonstrukci druhého nádvoří, k jejímuž uskutečnění by mělo dojít během několika následujících let. Obnovu zahrady je možné zahájit až po důkladném archeologickém průzkumu, ukončení veškerých stavebních prací, detailním upřesnění jednotlivých návrhů a prodiskutování, posouzení a odborném odsouhlasení památkářů.

8. Seznam literatury

Knižní zdroje

Agnew, H. L. The Czechs and the lands of the Bohemian crown. Stanford. Hoover Institution Press, 2004. 441 s. ISBN 0-8179-4492-3.

Balcárek, E. V. Doksany nad Ohří, bývalý klášter premonstrátek: Stručný průvodce dějinami a památkami. Doksanech n.O., 1929. 29 s

Counsell M., (eds.). A basic Christian dictionary. Norwich. Canterbury Press, 2007. 137 s. ISBN 978-1-85311-776-3

Culek, M. Biogeografické členění České republiky. Praha. Enigma, 1996-2005. 2 sv. (347, 589 s.). ISBN 80-85368-80-3

Hrubeš, J., Hrubešová, E., Broncová, D. Petřín a Strahov. Praha. Milpo media, 2008. 191 s. ISBN 978-80-87040-10-2

Janoušek, H. F. Klášter Teplá: minulost - současnost. Třebíč. Arca JiMfa, 1993. 87 s. ISBN 80-85766-05-1

Jennings, A. Medieval gardens. London. English Heritage in association with the Museum of Garden History, 2004. 80 s. ISBN 1-85074-903-5

Kalusok, M. Zahradní architektura. Brno. Computer Press, 2004. 192 s. ISBN 80-251-0287-4

Kytka, J. Milevsko a jeho kraj: turistika, památky, historie. V Milevsku. Odbor Klubu českých turistů, 1940. 224 s. Milevská vlastivědná knihnice; sv. 3.

Moravec, J, (eds.). Pohledy do českých dějin. Praha. Futura, 2008. 254 s., ISBN 978-80-86844-30-5

Neuhäuslová, Z. Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Textová část. Praha. Academia, 1998. 341 s. ISBN 80-200-0687-7.

Pavlátová, M., (eds.). Zahrady a parky jižních Čech. Praha. Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 2004. 415 s. ISBN 80-902910-6-6

Praemonstrátský klášter Želiv: Stručné dějiny a popis. V Želivi: nákladem vlastním, 1948. 16 s.

Quitt, E. Klimatické oblasti Československa. Praha. Academia, 1971. 73 s.

Rulíšek, H. Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie. České Budějovice. Karmášek, 2006. 500 s. ISBN 80-239-7434-3

Šandera, M. České středověké a raně novověké dějiny. Hradec Králové. Oftis Ústí nad Orlicí nákladem Univerzity Hradec Králové, 2007. 120 s. ISBN 978-80-86845-98-2.

Šidlovský, E. G. Strahovský klášter. Praha. Pro Strahovskou knihovnu Královské kanonie premonstrátů na Strahově vydala Jitka Kejřová, nakl. V ráji, 2008. 72 s. ISBN 978-80-86758-52-7

The Florence Charter 1981. Historic Garden. 1982. ICOMOS. Florence. 5 s.

Turner, T. Twenty Four Historic Styles of Garden Design. Gardenvisit.com, 2008. ISBN 978-0-9542306-3-0

Zahradník, P., Vlček, P. Milevsko: stavebně historický průzkum. Praha. Klášter Milevsko, 1995. 33 s.

Weyrauch, E. A. Dějiny kláštera, města a panství Milevska, sepsané léta 1841. Milevsko. Agentura Porthos, 1997. 87 s. ISBN 80-238-1472-9

Zlámal, B. Příručka českých církevních dějin. II., Doba románské katolicity (1000-1200). Olomouc. Matice cyrilometodějská, 2006. 239 s. ISBN 80-7266-251-1

Zlámal, B. Příručka českých církevních dějin. III., Doba gotické katolicity (1200-1400). Olomouc. Matice cyrilometodějská, 2007. 413 s. ISBN 978-80-7266-263-0

Internetové zdroje

Bzcompany.cz, Popraviště Milevsko [online]. n.d., [cit. 1-3-2015].

Dostupné z <http://www.hrdelnipravo.cz/popraviste/milevsko.html>

Gruntorádová, G., Klášter Doksany – park - Terezínská stezka [online]. n.d.,

[cit. 26-11-2014]. Dostupné z <http://m.taggmanager.cz/1839>

Hlinomaz, M., Historie kláštera [online]. 24. černa 2007, [cit. 25-1-2015].

Dostupné z <http://www.klastertepla.cz/>

Klášter Milevsko, Historie [online]. n.d., [cit. 12-12-2014].

Dostupné z <http://www.milevskoklaster.cz/>

9. Samostatné přílohy

Fotografie a obrázky

Obr. 1: Kostel sv. Jiljí (Čižmarová, 2014).....	29
Obr. 2: Kostel Navštívení Panny Marie (Čižmarová, 2014).....	31
Obr. 3: Latinská škola (Čižmarová, 2014).....	32
Obr. 4: Druhé nádvoří 40. - 50. léta 20. století (sbírka NPÚ, poskytnuto Strahovským klášteřem, 2015).....	34
Obr. 5: Pohled na klášter z Hůrek (Bzcompany.cz, n. d.).....	36
Obr. 6: Kemp Vášův mlýn (Čižmarová, 2014)	41
Obr. 7: Druhé nádvoří od prelatury (Čižmarová, 2014)	53
Obr. 8: Budova bývalého pivovaru a prelatury (Čižmarová, 2014).....	54
Obr. 9: Milevské muzeum a budova bývalého pivovaru (Čižmarová, 2014).....	55
Obr. 10: Bývalý renesanční zámeček (Čižmarová, 2014).....	56
Obr. 11: Druhé nádvoří od Milevského muzea (Čižmarová, 2014).....	57
Obr. 12: Hospodářské budovy (Čižmarová, 2014).....	58
Obr. 13: Hospodářské budovy od parkoviště (Čižmarová, 2014).....	59
Obr. č. 14: Zóny druhého nádvoří (Čižmarová, 2015)	62
Obr. č. 15: Záhon s trelážemi (Čižmarová, 2015)	65
Obr. č. 16: Růžový záhon (Čižmarová, 2015).....	66
Obr. č. 17: Výsadby u zídky (Čižmarová, 2015).....	67
Obr. č. 18: Okrasné záhony u kašny (Čižmarová, 2015).....	68
Obr. č. 19: Truhlíky lemující zahrádku pivovaru (Čižmarová, 2015).....	69

Mapy

Mapa č. 1: Plán milevského kláštera (Zahradník, 1995).....	27
Mapa č. 2: Milevsko v rámci České republiky (http://enviregion.cz/mapa-kraje.jpg)	38
Mapa č. 3: Širší vztahy mikroregionu Svazek obcí Milevska (http://www.google.cz).....	38
Mapa č. 4: Obec Milevsko (http://www.google.cz).....	40
Mapa č. 5: I. Vojenské mapování 1764-1768 a 1780-1783 (http://oldmaps.geolab.cz).....	42
Mapa č. 6: II. Vojenské mapování 1836-1852 (http://oldmaps.geolab.cz)	42
Mapa č. 7: III. Vojenské mapování 1877-1852 (http://oldmaps.geolab.cz).....	43
Mapa č. 8: TOPO S-1952 (http://archivnimapy.cuzk.cz).....	43
Mapa č. 9: Současná situace (http://www.google.cz).....	44
Mapa č. 10: Pedologické podmínky Milevska (http://mapy.nature.cz).....	46
Mapa č. 11: Klimatické podmínky Milevska (http://mapy.nature.cz).....	47
Mapa č. 12: Biogeografické podmínky Milevska (http://mapy.nature.cz).....	48
Mapa č. 13: Potenciální přirozená vegetace Milevska (http://mapy.nature.cz).....	49

Tabulky

Tabulka č. 1. Obecné charakteristiky pro klimatickou oblast MT10 (Quitt, 1971).....	47
Tabulka č. 2: Rostlinný sortiment trvalkového záhonu s trelážemi.....	65
Tabulka č. 3: Rostlinný sortiment do růžového záhonu.....	66
Tabulka č. 4: Rostlinný sortiment výsadby u zídky	67
Tabulka č. 5: Rostliny okrasného záhonu	68
Tabulka č. 6: Nádoba č. 1.	69
Tabulka č. 7: Nádoba č. 2.	69
Tabulka č. 8: Nádoba č. 3.	69
Tabulka č. 9: Nádoba č. 4.	70
Tabulka č. 10: Položkový rozpočet výsadby.....	72
Tabulka č. 11: Rámcový rozpočet technické prvky.....	74
Tabulka č. 12: Rámcový rozpočet práce.....	75

Seznam příloh

Příloha č. 1: Současný stav.....	86
Příloha č. 2: Koncept.....	87
Příloha č. 3: Návrh.....	88
Příloha č. 4: Osazovací plán.....	89
Příloha č. 5: Prostor s venkovním pódiem.....	90
Příloha č. 6: Reprezentativní prostor u kašny.....	91
Příloha č. 7: Treláž.....	92
Příloha č. 8: Pódium.....	93
Příloha č. 9: Cestní síť.....	94

